

www.e-rara.ch

Caii Svetonii Tranquilli Opera Quæ Exstant

Suetonius Tranquillus, Gaius

Basileæ, M DC LXXV

Universitätsbibliothek Basel

Persistent Link: <https://doi.org/10.3931/e-rara-25541>

[Augustus]

www.e-rara.ch

Die Plattform e-rara.ch macht die in Schweizer Bibliotheken vorhandenen Drucke online verfügbar. Das Spektrum reicht von Büchern über Karten bis zu illustrierten Materialien – von den Anfängen des Buchdrucks bis ins 20. Jahrhundert.

e-rara.ch provides online access to rare books available in Swiss libraries. The holdings extend from books and maps to illustrated material – from the beginnings of printing to the 20th century.

e-rara.ch met en ligne des reproductions numériques d'imprimés conservés dans les bibliothèques de Suisse. L'éventail va des livres aux documents iconographiques en passant par les cartes – des débuts de l'imprimerie jusqu'au 20e siècle.

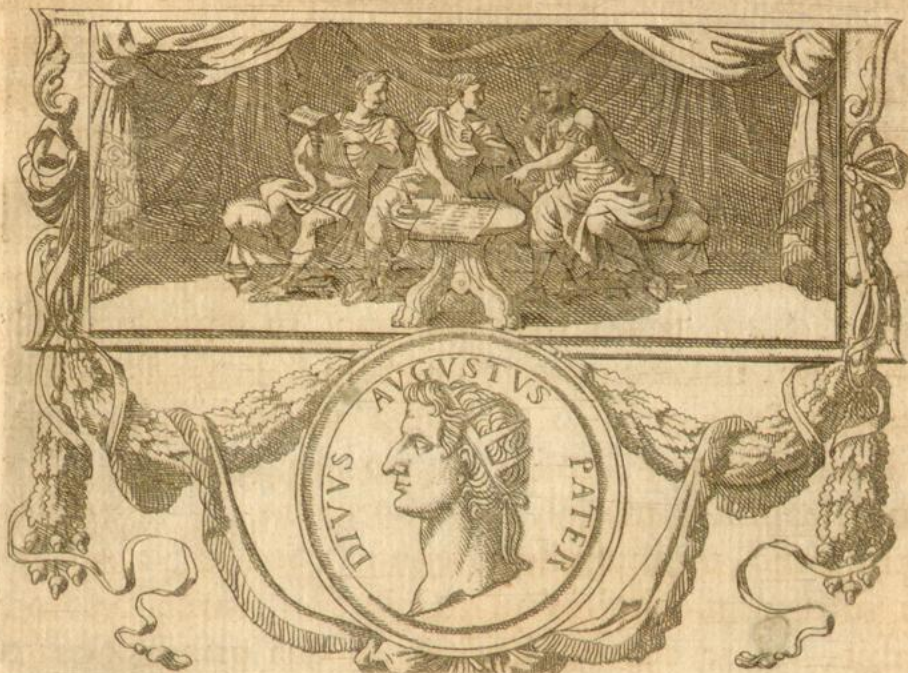
e-rara.ch mette a disposizione in rete le edizioni antiche conservate nelle biblioteche svizzere. La collezione comprende libri, carte geografiche e materiale illustrato che risalgono agli inizi della tipografia fino ad arrivare al XX secolo.

Nutzungsbedingungen Dieses Digitalisat kann kostenfrei heruntergeladen werden. Die Lizenzierungsart und die Nutzungsbedingungen sind individuell zu jedem Dokument in den Titelnformationen angegeben. Für weitere Informationen siehe auch [Link]

Terms of Use This digital copy can be downloaded free of charge. The type of licensing and the terms of use are indicated in the title information for each document individually. For further information please refer to the terms of use on [Link]

Conditions d'utilisation Ce document numérique peut être téléchargé gratuitement. Son statut juridique et ses conditions d'utilisation sont précisés dans sa notice détaillée. Pour de plus amples informations, voir [Link]

Condizioni di utilizzo Questo documento può essere scaricato gratuitamente. Il tipo di licenza e le condizioni di utilizzo sono indicate nella notizia bibliografica del singolo documento. Per ulteriori informazioni vedi anche [Link]

GENTEM Octaviam Velitris præcipuam olim fuisse, multa declarant. Nam & vicus celeberrimâ parte oppidi jam pridem *Octavius* vocabatur: & ostendebatur ara Octavio consecrata: qui bello dux finitimo, cum fortè Marti rem divinam faceret, nuntiatâ repente hostis incursione, semicruda exta rapta foco profecuit: atque ita prælium ingressus, victor rediit. Decretum etiam publicum exstabat, quo cavebatur ut in posterum quoque simili modo exta Marti redderentur, reliquæque ad Octavios referentur.

2. Ea gens à Tarquinio Prisco rege, inter Romanas gentes, allecta, in senatum mox à Servio Tullio in patritias

transducta, procedente tempore ad plebem se contulit: ac rursus magno intervallo per D. Julium in patritiatum rediit. Primus ex hac magistratum populi suffragio cepit C. Rufus. Is quæstorius Cn. & C. procreavit: à quibus duplex Octavioꝝ familia defluxit, conditione diversâ. Siquidem Cn. & deinceps ab eo reliqui omnes functi sunt honoribus summis. At Cajus ejusque posterì, seu fortunâ, seu voluntate, in equestri ordine constitère, usque ad Augusti patrem. Proavus Augusti secundo Punico bello stipendia in Sicilia Tribunus militum fecit, Æmilio Pappo Imperatore. Avus municipalibus magisteriis contentus, abundante patrimonio, tranquillissimè senuit. Sed hæc alii. Ipse Augustus nihil ampliùs quàm equestri familiâ ortum se scribit, vetere ac locuplete, & in qua primus Senator pater suus fuerit. M. Antonius libertinum ei proavum exprobrat restionem, à pago Thurino: avum argentarium. Nec quidquam ultrâ de paternis Augusti majoribus reperi.

3. Octavius pater à principio ætatis, & re & existimatione magnâ fuit: ut equidem mirer, hunc quoque à nonnullis argentarium, atque etiam inter divisoꝝ, operâsque campestres, proditum. Amplis enim innutritus opipus honores & adeptus est facilè, & egregiè administravit. Ex prætura Macedoniam sortitus, fugitivos, residuam Spartaci & Catilinæ manum, Thurinum agrum tenentes, in itinere delevit, negotio sibi in senatu extra ordinem dato. Provinciæ præfuit, non minore justitiâ quam fortitudine. Námque, Bessis

ac Thracibus magno prælio fufis, ita socios tractavit, ut epistolæ M. Tullii Ciceronis extant, quibus Q. fratrem, eodem tempore parum secundâ famâ proconsulatum Asiæ administrantem, hortatur & monet, imitetur in promerendis sociis vicinum suum Octavium.

4. Decedens Macedoniâ, prius quàm confiteri se candidatum consulatus posset, morte obiit repentinâ, supersticibus liberis, Octaviâ majore, quam ex Anchariâ: & Octaviâ minore; item Augusto, quos ex Atiâ tulerat. Atia M. * Atio Balbo, & Juliâ sorore C. Cæsaris, genita est. Balbus paternâ stirpe Aricinus, multis in familiâ senatoriis imaginibus à matre Magnum Pompejum arctissimo contingebat gradu: functusque honore præturæ, inter XX. viros agrum Campanum plebi Juliâ lege divisit. Verùm M. Antonius despiciens etiam maternam Augusti originem, proavum ejus Afri generis fuisse, & modo unguentariam tabernam, modo pistrinum Ariciæ exercuisse, objicit. Cassius quidem Parmensis quâdam epistolâ, non tantum ut pistoris, sed etiam ut nummularii nepotem, sic taxat Augustum: *Materna tibi*

M. Atio Balbo. Hic exstat in nummo Ejus explicatio videri potest in nostris æreo cui prætura eodem capite à Numismatibus ex ære mediocri, pag. 26. Suetonio commemorata, inscripta est. & in Fam. Rom. in gente ATIA.

farina: siquidem ex crudissimo Aricia pristino hanc finxit manibus collybo decoloratis Nerulonensis mensarius.

5. Natus est Augustus, * M. Tullio Cicerone, & Antonio Coss. IX. Kal. Octobr. paullò ante Solis exortum regione Palatii, ad Capita bubula: ubi nunc sacrarium habet, aliquantò postquam excessit, constitutum. Nam ut Senatus Actis continetur, cùm C. Lectorius adolescens patritii generis, in deprecanda graviore adulterii pœna, præter ætatem atque natales, hoc quoque Patribus conscriptis allegaret, se esse possessorem, ac velut ædituum soli, quod primùm D. Augustus nascens attigisset: peterétque donari quasi proprio suo ac peculiari Deo: decretum est ut ea pars domus consecraretur.

6. Nutrimentorum ejus ostenditur adhuc locus in avito suburbano juxta Velitras permodicus, & cellæ

M. Tullio Cicerone. Ille est qui, ut eloquentiæ, sic patriæ Patris cognomen meruit, summis in Romanam Rempublicam, & litterariam meritis. Duos ejus nummos hic apponi curavimus: Alterum à Fulv. Ursino, harum rerum peritissimo, pridem vulgatum, quamvis non definiat, sit-ne ad Ciceronem referendus, an ad Deculam, aliòsve M. TVLLII nominibus insignitos. Alter ab Ill. P. Lambecio perdoctè omninò est explicatus, *Biblioth. Cesar. tom. 2. pag. 726.* ubi eum indubitatè antiquitatis asserit: Cujus Viri suffragio

plus tribuere quàm oculis nostris, utut contrarium distantibus, grave non erit; doseat modò, quâ autoritate Ciceronis effigies monetis impressa fuerit. Id primùm Pompeio ex S. C. licuit; Cæsari deinde Dictatori, postea Augustis. Nusquam legimus id juris concessum privatis hominibus, nisi fortè Principum decretis, quorum nullum Ciceroni potuit tantum honorem gratificari. MINERVÆ deinde vox, pro MINERVÆ, sculptoris imperitiam arguit, eruditis illis temporibus minimè convenientem.

penuriæ instar: tenétque vicinitatem opinio, tamquam & natus ibi sit. Huc introire nisi necessariò & castè, religio est: conceptâ opinione veteri, quasi temerè adeuntibus horror quidam & metus objiciatur: sed & mox confirmata est. Nam cum possessor villæ novus, seu fortè, seu tentandi causâ cubitum se eò contulisset: evenit, ut post paucissimas noctis horas exturbatus inde subitâ vi, & incertâ, penè semianimis cum strato simul ante fores inveniretur.

7. Infanti cognomen THVRINO inditum est, in memoriam majorum originis: vel quòd in regione Thurina, recens eo nato, pater Octavius adversus fugitivos rem prosperè gesserat. Thurinum cognominatum, satis certâ probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam ejus æream veterem, ferreis ac penè jam exolescentibus litteris, hoc nomine inscriptam: quæ dono à me Principi data inter cubiculares colitur. Sed & à M. Antonio in epistolis per contumeliam sæpè Thurinus appellatur: & ipse nihil amplius quam *mirari se* rescribit, *pro opprobrio nomen prius sibi objici*. Postea C. CÆSARIS, & deinde AVGVSTI cognomen assumpsit: alterum, testamento majoris avunculi: alterum, Munatii Planci sententiâ: cùm quibusdam censentibus, Romulum appellari oportere, quasi & ipsum conditorem Urbis; prævaluisset, ut Augustus potius vocaretur, non tantùm novo sed etiam ampliore cognomine: quòd loca quoque religiosa, & in quibus augurato quid consecratur, augusta dicantur, ab auctu, vel ab avium gestu, gustûve, sive etiam Ennius docet, scribens:

Augusto augurio postquam incluta condita Roma est.

8. Quadrimus, patrem amisit: duodecimum annum agens, aviam Juliam defunctam pro concione laudavit. Quadriennio post virili togâ sumtâ, militaribus donis triumpho Cæsaris Africano donatus est, quamquam expers belli propter ætatem. Profectum mox avunculum in Hispanias, adversus Cn. Pompeji liberos, vix tum firmus à gravi valetudine, per infestas hostibus vias, paucissimis comitibus, naufragio etiam factò, subsecutus, magnoperè demeruit; approbatâ citò etiam morum indole super itineris industriam. Cæsare post receptas Hispanias, expeditionem in Dacos, & inde in Parthos, destinante, præmissus Apolloniam, studiis vacavit. Utque primùm occisum eum, heredemque se comperit, diu cunctatus, an proximas legiones imploraret, id quidem consilium ut præceps immaturumque omisit: cæterum, Urbe repetitâ, hereditatem adiit, dubitante matre, vitrico vero Marcio Philippo consulari multum dissuadente. Atque ab eo tempore exercitibus comparatis, primùm cum M. Antonio, Marcòque Lepido, dein tantum cum Antonio per duodecim ferè annos, novissimè per quatuor & quadraginta solus Rempublicam tenuit.

9. Propositâ vitæ ejus velut summâ, partes figillatim, neque per tempora sed per species, exsequar: quò distinctiùs demonstrari cognoscique possint. Bella civilia quinque gessit: Mutinense, Philippense, Perusinum, Siculum, Actiacum. Ex quibus primum ac novissimum adversus M. Antonium: secundum adversum Brutum

& Cassium : tertium aduersum L. Antonium Triumviri fratrem : quartum aduersus * Sextum Pompejum, Cnæi filium.

10. Omnium bellorum initium & causam hinc sumfit, nihil convenientius ducens quàm necem avunculi vindicare, tuerique acta. Confestim ut Apolloniâ rediit, Brutum Cassiumque, & vi nec opinantes, & , quia prævisum periculum subterfugerant, legibus aggredi, reosque cædis absentes deferre statuit. Ludos autem victoriæ Cæsaris non audentibus facere quibus obtigerat id munus, ipse edidit. Et quò constantius cætera quoque exsequeretur, in locum Tribuni plebis fortè demortui candidatum se ostendit: quamquàm patricius, nec dum senator. Sed aduersante conatibus suis M. Antonio consule, quem vel præcipuum adiutorem sperauerat: ac ne publicum quidem & translatitium jus ulla in re sibi sine pactione gravissimæ mercedis impertiente, ad Optimates se contulit: quibus cum inuisum sentiebat, maximè quòd D. Brutum obsessum Mutinæ, provinciâ à Cæsare datâ, & per Senatum confirmatâ, expellere armis niteretur. Hortantibus itaque nonnullis, percussores ei subornavit. Hac fraude deprehensâ, periculum

Aduersus Sextum Pompejum. De quo præter Suetonium abundè differunt Plutarchus, Dio, Appianus & alii. Hujus nummos duos rarissimos observare est, nunquam satis ob typorum decus laudandos.

invicem metuens veteranos simul in suum ac Reipublicæ auxilium, quantâ potuit largitione, contraxit. Jussusque comparato exercitui Pro-prætoris præesse, & * cum Hirtio ac Pansa, qui consulatum acceperant, D. Bruto opem ferre, demandatum bellum tertio mense confecit duobus præliis. Priore, Antonius eum fugisse scribit: ac sine paludamento equoque post biduum apparuisse. Sequenti satis constat non modò ducis sed etiam militis functum munere: atque in media dimicatione, aquilifero legionis suæ graviter saucio, aquilam humeris subiisse, diùque portasse.

11. Hoc bello cum Hirtius in acie, Pansa paulò post ex vulnere, periissent, rumor increbuit, ambos operâ ejus occisos: ut Antonio fugato, Republicâ consulibus orbatâ, solus victores exercitus occuparet. Pansæ quidem adeò suspecta mors fuit, ut Glyco medicus custoditus sit, quasi venenum vulneri indidisset. Adjicit his Aquilius Niger, alterum è consulibus, Hirtium, in pugnae tumultu ab ipso interemptum.

12. Sed ut cognovit, Antonium post fugam à M. Lepido receptum, cæterosque duces, & exercitus, consentire pro Patribus, causam Optimatum sine cunctatione deseruit, ad prætextum mutatæ voluntatis dicta factaque quorundam calumniatus: quasi alii *tè puerum*, alii *ornandum tollendumque* jactassent: ne aut sibi, aut veteranis par gratia referretur. Et quò magis pœnitentiam prioris sectæ approbaret, Nursinos grandi

Cum Hirtio ac Pansa. Utriusque gentem HIRTIAM, pag. 121. & VIBIAM, nummos exhibent Familiæ Rom. Vide pag. 291.

pecuniâ, & quam pendere nequirent, multatos, extorres egit oppido: quòd Mutinensi acie interemptorum civium tumulo publicè exstructo adscriperant, *Pro libertate eos occubuisse.*

13. Inità cum Antonio & Lepido societate, Philippense quoque bellum, quamquam invalidus atque æger, duplici prælio transegit: quorum priore castris exutus, vix ad Antonii cornu fugâ evaserat. Nec successum victoriæ moderatus est: sed capite Bruti Romam misso, ut statuæ Cæsaris subjiceretur, in splendidissimum quemque captivum non sine verborum contumelia sævit. Ut quidem uni suppliter sepulturam precanti respondisse dicatur, *Jam istam in volucrum fore potestatem:* alios, patrem & filium, pro vita roganteis, sortiri vel dimicare jussisse, ut alterutri concederetur: ac spectasse utrumque morientem, cùm patre, qui se obtulerat, occiso, filius quoque voluntariâ occubuisse nece. Quare cæteri, & in his M. Favonius, ille Catonis æmulus, cùm catenati producerentur, Imperatore Antonio honorificè salutato, hunc foedissimo convitio coràm prosciderunt. Partitis post victoriam officiis, cùm Antonius Orientem ordinandum, ipse veteranos in Italiam reducendos, & municipalibus agris collocandos recepisset: neque veteranorum neq; possessorum gratiam tenuit: alteris, pelli se; alteris, non pro spe meritorum tractari querentibus.

14. Quo tempore * L. Antonium, fiducia consulatus quem gerebat, ac fraternæ potentiæ, res novas molientem,

L. Antonium. Hujus quatuor nummos, cognomine, videas in Famil. nostris quorum duo postremi cum PIETATIS Romanis, pag. 20.

confugere Perusiam coëgit, & ad deditiōem fame compulit; non tamen sine magnis suis & ante bellum & in bello discriminibus. Nam cū spectaculo ludorum gregarium militem in XIV. ordinibus sedentem excitari per apparitorem iussisset, rumore ab obtrectatoribus dilato, quasi eundem mox & discrutiatum necasset: minimum abfuit quin periret, concursu & indignatione turbæ militaris. Saluti fuit, quòd qui desiderabatur, repentè comparuit incolumis, ac sine injuria. Circa Perusinum autem murum sacrificans, penè interceptus est à manu gladiatorum, quæ oppido eruperat.

15. Perusiã captã, in plurimos animadvertit: orare veniam, vel excusare se conantibus unã voce occurrens, *Moriendum esse*. Scribunt quidam, trecentos ex deditiis electos utriusque ordinis, ad aram divo Julio extructam. Idibus Martiis hostiarum more mactatos. Exstiterunt qui traderent, conspecto eum ad arma isse, ut occulti adversarii, & quos metus magis quàm voluntas contineret, facultate L. Antonii ducis præbitã, detegerentur: devectisque his, & confiscatis, promissa veteranis præmia persolverentur.

16. Bellum Siculum inchoavit in primis, sed diu traxit, intermissum sæpius: modò reparandarum classium causã, quas tempestatibus duplici naufragio, & quidem per æstatem, amiserat: modò pace factã, flagitante populo, ob interclusos commeatus, famémque ingruentem: donec navibus ex integro fabricatis, ac XX. fervorum millibus manumissis, & ad remum datis, portum Julium apud Bajas, immisso in Lucrinum & Avernum lacum mari,

mari, effecit. In quo cùm hieme totâ copias exercuisset, Pompejum inter Mylas & Naulochum superavit: sub horam pugnae tam arcto repente somno devinctus, ut ad dandum signum ab amicis excitaretur. Unde præbitam Antonio materiam putem exprobandi, *Ne rectis quidem oculis eum adspicere potuisse instructam aciem: verùm supinum, cælum intuentem, stupidum cubuisse: nec prius surrexisse ac militibus in conspectum fuisse, quàm à* * *M. Agrippa fugatae sint hostium naves.* Alii dictum factumque ejus criminantur, quasi classibus tempestate perditis exclamaverit, *etiam invito Neptuno victoriam se adepturum:* ac die Circensium proximo solenni pompæ simulacrum Dei detraxerit, nec temerè plura ac majora pericula ullo alio bello adiit. Trajecto in Siciliam exercitu, cùm partem reliquam copiarum continenti repeteret, oppressus ex improvise à Demochare & Apolophane, præfectis Pompeji, uno demùm navigio ægerrimè effugit. Item cùm præter Locros Rhegium pedibus iret, & prospectis biremibus Pompejanis terram legentibus, suas ratus, descendisset ad littus, penè exceptus est. Tunc etiam per devios tramites refugientem, servus Æmilii Pauli, comitis ejus, dolens proscriptum

M. Agrippa. Ejus nummos vulgavimus, pag. 60. Duos rarissimos in tanti Viri in Fam. Rom. & inter æreos mediocres, gloriam hinc reponemus.

K

olim ab eo patrem Paullum, & quasi occasione ultionis oblatâ, interficere conatus est. Post Pompeji fugam, collegarum alterum M. Lepidum, quem ex Africa in auxilium evocarat, superbientem XX. legionum fiducia, summâsque sibi partes terrore ac minis vindicantem, spoliavit exercitu: supplicemque concessâ vitâ. Circeos in perpetuum relegavit.

17. M. Antonii societatem semper dubiam & incertam, reconciliationibusque variis malè focillatam abruptit tandem. Et quò magis degenerasse eum à civili more approbaret, testamentum, quod is Romæ etiam de Cleopatrx liberis inter heredes nuncupatis reliquerat, aperiendum recitandumque pro concione curavit. Remisit tamen hosti iudicato necessitudines, amicósque omnes: atque inter alios * C. Sosium

C. Sosium. Cajum Sosium indicant hi duo nummi quos vidimus. Syriæ atque Ciliciæ præfectus est ab Antonio, cujus partes acriter tutatus est: Postquam Ventidius, devictis Parthis & Q. Labieno, è provinciâ discessisset, Aradios, postea Antigonum Judæorum regem vicit, vivumque misit ad M. Antonium. De eo, atque Judæorum gente, Hierosolymis enim potitus est,

tropæum in nummo expressisse videtur; Triumphavit deinde Romæ anno V. C. DCCXIX. Postea consul factus, Urbe relicta, ad Antonium transit: Demùm prælio navali ab Agrippa superatus est & occisus, paucis ante pugnam Asiaticam diebus. Prolixè de Sosio scripserunt Plutarchus in *Antonio*, Dio, *libr. 51.* & Appianus, *libr. de belli Parth.*

& * Cn. Domitium, tunc adhuc Coss. Bononiensibus quoque publicè, quod in Antoniorum clientela antiquitus erat, gratiam fecit conjurandi cum tota Italia pro partibus suis. Nec multò post navali prælio apud Actium vicit, in serum dimicatione protractâ, ut in navi victor pernoctaverit. Ab Actio cùm Samum insulam in hiberna se recepisset, turbatus nuntius de seditione militum, præmia & missionem poscentium, quos ex omni numero confectâ victoriâ Brundisium præmiserat, repetit Italiam, tempestate in trajectu bis conflictatus: primò inter promontoria Peloponnesi atque Ætoliæ, rursus circa montes Ceraunios, utrobique parte Liburnicarum demersâ: simú'que ejus in qua vehebatur, fuis armamentis, & gubernaculo diffracto. Nec amplius quàm septem & XX. dies, donec desideria militum ordinarentur, Brundisii commoratus, Asiæ Syriæque circuitu Ægyptum petit: obsessâque Alexandriâ, quò Antonius cum Cleopatra confugerat, brevi potitus est. Et Antonium quidem seras conditiones pacis tentantem, ad mortem adegit, viditque

Cn. Domitium. Pro Tito Cnæum reponere non dubites, Autorum fide fretus numismatumque. Fuit is Neronis proavus de quo multa scribit Autor noster, in Ner. c. 3. Tropæum in navi quid indicaret præter victoriam navalem.

Nummus alter ad ea Suetonii verba refertur: Post Bruti Castique interitum, classem quam sibi commissam Domitius retinuerat, auctam & profligatis partibus M. Antonio spontè & ingentis merni loco, tradidit. Plura de eo narrantur in Fam. Rom. pag. 99.

mortuum. * Cleopatrarum, quam servatam triumpho magnoperè cupiebat, etiam pſylos admovit, qui venenum ac virus exlugerent: quòd periisse morſu aspidis putabatur. Ambobus communem ſepulturæ honorem tribuit, ac tumulum ab ipsis inchoatum perfici juſſit. Antonium juvenem, majorem de duobus Fulviâ genitis, ſimulacro D. Julii, ad quod poſt multas & irritas preces confugerat, abreptum interemit. Item Cæſarionem, quem ex Cæſare, Cleopatra concepiſſe prædicabat, retractum è fuga ſupplicio affecit. Reliquos Antonii Reginæque communes liberos, non ſecus ac neceſſitudine junctos ſibi & conſervavit, & mox pro conditione cujuſque ſuſtinuit ac fovit.

18. Per idem tempus, conditorium & corpus Magni Alexandri, cùm prolatum è penetrali ſubjeciſſet oculis,

Cleopatra quam ſervatam triumpho. Iſtius Ægypti Reginæ hiſtoria diligentiffimè à Plutarcho ſcripta eſt, in vita M. Antonii. Plures ejus nummos expoſuimus in Famil. Romanis, & Nummis ex ære mediocri. Præter quos & maximos hoſce argenteos inſpexiſſe fortè non pœnitebit. Mihi attentè ſpectanti duplicem illam epigraphem,

ad unam revocare placuit, de qua fruſtra ſæpè diſputantes audivi. ΟΞΑΝ ΣΑΤΕΡΑ barbaram vocem refert, accedit propius ad ſenſum ΘΕΑ ΝΕΡΤΕΡΑ quæ paucis mutatis longè clarior evadit. Nolim quidquam ſtatuerè, cùm præcipuè ΟΞΑΝ manifeſtè legerim in nummo Pharnacis ſupra ſcalpti, pag. 25. Attendant peritiores.

Α

Α

coronâ aureâ impositâ ac floribus aspersis, veneratus est: consultusque, num & Ptolemæum inspicere vellet. *Regem se voluisse ait videre, non mortuos.* * Ægyptum, in provinciæ formam redactam, ut feraciorem habiliorémq; annonæ urbicæ redderet, fossas omnes, in quas Nilus exæstuat, oblimatas longâ vetustate, militari opere deterfit: * Quoque Actiacæ victoriæ memoria celebratior

Ægyptum in provinciæ formam redactam. E pugna Actiaca fugientem Cleopatram insecutus est M. Antonius, utrumque victor Augustus. Post utriusque interitum, Ægyptus in provinciæ formam redacta est, quare percussus est nummus postea ab Imperat. Trajano restitutus. Inscriptionem ex Boissardo, *Antiquit. lib. 3. ad hanc rem hic habes,*

IMP. CÆSAR DIVI FIL. AVG.
PONTIFEX MAXIMVS
IMP. XI. TRIB. POT. XIV.
ÆGYPTO IN POTESTATEM
POPVLII ROMANI
REDACTA
SOLI DONVM DEDIT.

Quoque Actiaca victoriæ memoria celebratior esset. Hâc victoriâ cum omnis triumviratus potentia atq; aded totius imperii summa ad Augustum esset devoluta, ut aliquid rei tam feliciter gestæ etiam apud posteros exstaret monumentum, quod cum gaudium suum, tum gratus in Deos animus perspiceretur. Apollini qui apud Actium

colitur, templum extruxit, naves consecravit, & certamen quinquennale instituit, urbemque eo loco quo castra habuerat, condidit, quam in hujus victoriæ memoriam Nicopolim nominavit: Ut præter Autorem nostrum, etiam Dio commemorat, *lib. 57.* Hinc Actius Apollo in hujus Imperatoris nummis frequenter celebratur.

in posterum esset, * urbem Nicopolim apud Actium condidit: ludósque illic Quinquennales constituit: & ampliato vetere Apollinis templo, locum castrorum, quibus fuerat usus, exornatum navalibus spoliis, Neptuno ac Marti consecravit.

19. Tumultus post hæc, ac etiam rerum novarum initia, conjurationésque complures, prius quàm invalescerent, indicio detectas compressit, & alias alio tempore: * Lepidi juvenis, deinde Varronis Murenæ, & Fannii Cæpionis, mox M. Egnatii, exin Plautii Rufi, Luciique Paulli progeneri sui: ac præter has L. Audasii falsarum tabularum rei, ac neque ætate neque corpore integri: item Asinii Epicadi ex gente Parthynia hybridæ: ad extremum Telephi mulieris servi nomenclatoris. Nam ne ultimæ quidem sortis hominum conspiratione & periculo caruit. Audasius atque Epicadus Juliam

Urbem Nicopolim. Locum hunc illustrat Plinius, lib. 4. cap. 1. In ore ipso colonia Augusti Actium, cum Apollinis templo nobili & civitate libera Nicopolitana. In gloriæ partem venit & laborum particeps Augusti gener M. Agrippa, cui aurea

navalis rostratæque corona ab Augusto donata est, acceptâ à genere humano civicâ, ut ejusdem Plinii verbis utar. Hanc ornandæ Actiæ victoriæ, in nummis Nicopoleos scalpi ornavit victor, urbisque fundator Augustus.

Lepidi, &c. Nobilissima hæc sunt Varro TERENTIÆ, Murenæ LICINIÆ, nomina antiquis nummis inscripta. quas declarant Familiæ Rom. ut & Lepidus cognomen est gentis ÆMILIÆ, FANNIAM, EGNATIAM & PLAVTIAM.

filiam & Agrippam nepotem ex insulis quibus continebantur, rapere ad exercitus: Telephus, quasi debitâ sibi fato dominatione, & ipsum & senatum aggredi, destinaverant. Quin etiam quondam juxta cubiculum ejus lixa quidam, ex Illyrico exercitu, janitoribus deceptis, noctu deprehensus est, cultro venatorio cinctus: impôsne mentis, an simulatâ dementiâ, incertum. Nihil enim exprimi quæstione potuit.

20. Externa bella duo omnino per se gessit, Dalmaticum, adolescens adhuc: & Antonio devicto, Cantabricum. Dalmatico etiam vulnera excepit, unâ acie, dextrum genu lapide ictus: alterâ autem, & crus & utrûmque brachium ruinâ pontis confauciatus. Reliqua per Legatos administravit: Ut tamen quibusdam Pannonicis, atque Germanicis aut interveniret, aut non longè abesset, Ravennam, vel Mediolanum, vel Aquilejam usque, ab Urbe progrediens.

21. Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, Aquitaniam, Pannoniam, Dalmatiam cum Illyrico omni: item Rhætiam & Vindelicos, ac Salassos, gentes Inalpinas. Coërcuit & Dacorum incursiones, tribus eorum ducibus cum magna copia cæsis, Germanosque ultra Albim fluvium summovit: ex quibus Suevos & Sicambros dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit. Alias item nationes malè quietas ad obsequium redegit. Nec ulli genti sine justis & necessariis causis bellum intulit. Tantûmque abfuit à cupiditate quoquo modo imperium vel bellicam gloriam augendi, ut quorundam

barbarorum Principes in æde Martis Ultoris jurare
coëgerit, mansuros se in fide ac pace quam peterent: A
quibusdam verò novum genus obsidum foeminas exigere
tentaverit: quòd negligere marium pignora sentiebat, &
tamen potestatem semper omnibus fecit, quoties vellent,
obsides recipiendi. Neque aut crebriùs aut perfidiosius
rebellantes graviore umquam multatus est poenâ, quàm
ut captivos sub lege venundaret, ne in vicina regione
servirent, néve intra XXX. annum liberarentur. Quâ
virtutis moderationisque famâ, Indos etiam ac Scythas,
auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam suam
Populique Romani ultrò per legatos petendam. * Parthi

Parthi signa militaria reddiderunt.
Quantum fuerit Augusti gaudium, ex
hâc signorum recuperatione subortum,

abundè testantur Historici. Amplam
nummorum copiam rem eandem cele-
brantium hîc habes.

quoque

quoque & * Armeniam vindicanti facilè cesserunt: & signa militaria quæ M. Crasso & M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt: obsidésque insuper obtulerunt: denique pluribus quondam de regno concertantibus, nonnisi ab ipso electum comprobaverunt.

22. Janum Quirinum semel atque iterum à condita Urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviori temporis spatio, terra marique pace partâ, ter clausit. Bis ovans ingressus est urbem, post Philippensè, & rursus post Siculum bellum. Curules triumphos treis egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum: continuo triduo omnes.

23. Graves ignominias cladésque, duas omnino, nec alibi quàm in Germania, accepit, Lollianam & Varianam: sed Lollianam majoris infamiæ, quàm detrimenti: Varianam penè exitiabilem, tribus legionibus, cum duce legatisque & auxiliis omnibus, cæsis. Hæc

Armeniam vindicanti. Egregios nummos hunc locum iliustrantes hichabes. Augusto immolari solitum juxta inscriptionem à Grutero commemoratam, pag. 117. apud Fratres Arvales, argentei exhibent. Aurei pharetram *MINERVÆ VACCAM* sagittásque Armeniorum, & bovem *DIVO AVGVSTO BOVEM MAREM,*

L

nuntiata excubias per Urbem indixit, ne quis tumultus existeret: & Præsidibus provinciarum propagavit imperium, ut & à peritis & assuetis, Socii continerentur. * Vovit & magnos ludos Jovi Optimo Maximo. SI REMPUBLICAM IN MELIOREM STATVM VERTISSET: quod factum Cimbrico Marficóque bello erat. Adeò namque consternatum ferunt, ut per continuos menses barbâ capillóque summisso, caput interdum foribus illideret, vociferans: *Quinctili Vare, legiones redde: diémque cladis quotannis mœstum habuerit ac lugubrem.*

24. In re militari & commutavit multa, & instituit: atque etiam ad antiquum morem nonnulla revocavit. Disciplinam severissimè rexit, ne Legatorum quidem

Vovit & magnos ludos Jovi Opt. Max. si Rempublicam in meliorem statum vertisset. Ecce nummi votorum vel susceptorum vel solutorum memoriam conservantes, quorum primus verbis his explicandis perquam opportunus ita, meo iudicio, legendus venit; Jovi Optimo Maximo Senatus Populus Que Romanus Vota Solvit Pro Salute Imperatoris Cæsaris QVOD PER EVM Res Publica IN AMPLIORE ATQUE TRANQUILLIORE Statu Est. Et sanè D. Augustus hunc ex nummo honorem omninò mèruisse videtur, qui Rempublicam Roman. & ampliosem & tranquilliosem reddidit.

Urbem enim quam lateritiam invenit, marmoream reliquit: ut ipse apud Sueton. nostrum gloriatur, c. 28. Imperiū insuper Romani fines tot gentibus ei adjunctis latè produxit: pacem & tranquillitatem quam nullus ante Urbē & orbi reddidit: *Fanum quippe Quirinum, terrâ marique parta ter clusit.* Sueton. cap. 22. Cujus etiam nummi antiqui supersunt. Cæterùm vota pro salute Imperatorum frequenter suscipi & solvi consuevissent, res est trita. Sic Auctor noster, in Tiberio, cap. 33. *Vota pro itū & reditu suo suscipi passus est.* Et in Caio, cap. 14. *Vota pro reditu suscepta sunt.*

cuiquam, nisi gravatè, hibernisque demùm mensibus, permisit uxorem intervifere. Equitem R. quòd duobus filiis adolescentibus, causâ detrectandi sacramenti pollices amputasset, ipsum bonaque subjecit hastæ. Quem tamen, quòd imminere emptioni publicanos videbat, liberto suo addixit, ut relegatum in agris pro libero esse sineret. Decimam legionem contumaciùs parentem, cum ignominia totam dimisit: item alias immodestè missionem postulantes, circa commoda emeritorum præmiorum exauctoravit. Cohortes, si quæ cessissent loco, decimatas hordeo pavit. Centuriones, statione desertâ itidem, ut manipulares, capitali animadversione puniit: pro cætero delictorum genere variis ignominis affecit: ut stare per totum diem juberet ante Prætorium: interdum tunicatos, discinctosq;, nonnumquam cum decempedis, vel etiam cespitem portantes.

25. Neque post bella civilia, aut in concione, aut per edictum, ullos militum, *commilitones* appellabat, sed *milites*: ac ne à filiis quidem, aut privignis suis, imperio præditis, aliter appellari passus est: ambitiosus id existimans, quàm aut ratio militaris, aut temporum quies, aut sua domusque suæ majestas postularet. Libertino milite, præterquam Romæ incendiorum causâ, & si tumultus in graviore annona metueretur, bis usus est: semel ad præsidium coloniarum Illyricum contingentium: iterum ad tutelam ripæ Rheni fluminis, eosque servos adhuc viris fœminisque pecuniosioribus indictos, ac sine mora manumissos, sub priore vexillo

habuit, neque aut commistos cum ingenuis, aut eodem modo armatos. Dona militaria aliquantò faciliùs, phaleras & torques, quidquid auro argentóque constaret, quàm vallares ac murales coronas, quæ honore præcellerent, dabat: has quàm parcissimè, & sine ambitione, ac sæpè etiam caligatis tribuit. M. Agrippam in Sicilia post navalem victoriam cæruleo vexillo donavit. Solos triumphales, quamquam & socios expeditionum, & participes victoriarum suarum, numquam donis impertiendos putavit: quòd ipsi quoque jus habuissent tribuendi ea quibus vellent. Nihil autem minùs in perfecto duce, quàm festinationem temeritatémque convenire arbitrabatur. Crebrò itaque illa jaçtabat:

* Σπεῦδε βραδέως.

Ἀσφαλῆς γάρ ἐς ἀμείνων, ἢ θεαοῦς στρατηλάτης.

Et, *Sat celeriter fieri, quidquid fiat satis benè.* Prælium quidem aut bellum fuscipiendum omninò negabat, nisi cùm major emolumentum spes quam damni metus ostenderetur. Nam *minima commoda non minimo sectantes discrimine, similes ajebat esse aureo hamo*

Σπεῦδε βραδέως, Festina lentè: Providus ænigmatè quodam, symbolum hoc enim melior, quàm temerarius Imperator: expressisse mihi videtur. Quid enim Unde dictum illud frequenter in ore celerius fulgure, quid tardiùs Termino, habuit Augustus; quin etiam in num- alis, brachiis, pedibusque carente? mis, variis rerum involucris, ceu Utrumque sic conjuxere Monetarii.

piscantibus : cujus abrupti damnum nullâ capturâ pensari posset.

26. Magistratus atque honores, & ante tempus, & quosdam novi generis perpetuosque, cepit. Consulatum X X. ætatis anno invasit, admotis hostiliter ad Urbem legionibus, missisque qui sibi nomine exercitus deposcerent. Cùm quidem cunctante senatu, Cornelius Centurio, princeps legationis rejecto sagulo, ostendens gladii capulum, non dubitasset in curia dicere, *Hic faciet, si vos non feceritis.* Secundum consulatum post I X. annos, tertium anno interjecto gessit: sequentes usque ad undecimum continuavit: multisque mox, cùm deferrentur, recusatis, duodecimum magno, id est, septemdecim annorum intervallo, & rursus tertium decimum biennio post ultrò petiit: ut Cajum & Lucium filios amplissimo præditus magistratu, suo quemque tirocinio deduceret in Forum. Quinque medios consulatus à sexto ad undecimum annuos gessit: cæteros autem sex, aut novem aut sex aut quatuor aut tribus mensibus, secundum verò, paucissimis horis. Nam die Kalend. Januarii cùm manè pro æde Capitolini Jovis paullulum curali fellâ præsedisset, honore abiit, suffecto alio in locum suum. Nec omnes Romæ, sed quartum consulatum in Asia, quintum in insula Samo, octavum & nonum Tarracone iniit.

27. Triumviratum Reipubl. constituendæ per decem annos administravit, in quo restitit quidem aliquandiu collegis, ne qua fieret proscriptio, sed inceptam utroque

acerbiùs exercuit. Namque illis in multorum sæpè personam per gratiam & preces exorabilibus, solus magnoperè contendit ne cui parceretur: proscripsitque etiam C. Toranium tutorem suum, eundémque collegam patris sui Octavii in ædilitate. Junius Saturninus hoc amplius tradit. Cum peractâ proscriptione, M. Lepidus in senatu excusasset præterita, & spem clementiæ in posterum fecisset: quoniam satis pœnarum exactum esset, hunc è diverso professum, ita modum se proscribendi statuisse, ut omnia sibi reliquerit libera: in cujus tamen pertinaciæ pœnitentiam, postea T. Junium Philopœmenem, quòd patronum suum proscriptum celasse olim diceretur, equestri dignitate decoravit. In eadem hac potestate multiplici flagravit invidiâ. Nam & Pinarium equitem R. cùm concionante se admisâ turbâ paganorum apud milites subscribere quædam animadvertisset, curiosum ac speculatorem ratus coràm confodi imperavit. Et Tedium Afrum Cos. designatum, quia factum quoddam suum maligno sermone carpsisset, tantis perterritis minis, ut is se præcipitaverit. Et Q. Gallium prætorem, in officio salutationis, tabulas duplices veste tectas tenentem, suspicatus gladium occulere: nec quidquam statim, ne aliud inveniretur, ausus inquirere, paullo post per centuriones & milites raptum è tribunali, servilem in modum torisit: ac fatentem nihil, jussit occidi, priùs oculis ejus suâ manu effossis. Quem tamen scribit colloquio petito insidiatum sibi, conjectumque à se in custodiâ, deinde Urbe interdictâ dimissum, naufragio vel latronum insidiis periisse.

Tribunitiam potestatem perpetuam recepit: in qua semel atque iterum per singula lustra collegam sibi cooptavit. Recepit & morum legumque regimen æquè perpetuum: quo jure, quamquam sine censuræ honore, censum tamen populi ter egit: primum ac tertium cum collega, medium solus.

28. De reddenda Republica bis cogitavit: primò post oppressum statim Antonium, memor objectum ab eo sibi sæpius, quasi per ipsum staret ne redderetur: ac rursus tædio diuturnæ valetudinis: cùm etiam magistratibus ac senatu domum accitis, Rationarium imperii tradidit. Sed reputans & se privatum non sine periculo fore, & illam plurimum arbitrio temerè committi, in retinenda perseveravit: dubium eventu meliore an voluntate. Quam voluntatem cùm præ se idemtidem ferret, quodam etiam edicto his verbis testatus est. *Ita mihi salvam ac sospitem Rempublicam sistere in sua sede liceat, atque ejus rei fructum percipere quem peto, ut optimi status auctor dicar: Et moriens, ut feram, mecum spem, mansura in vestigio suo fundamenta Reipublicæ, quæ jecero.* Fecitque ipse se compotem voti, nisus omni modo ne quem novi status pœniteret. Urbem neque pro majestate imperii ornatam, & inundationibus incendiisque obnoxiam, excoluit adeò, ut jure sit gloriatus, *marmoream se relinquere, quam lateritiam accepisset.* Tutam verò, quantum provideri humanâ ratione potuit, etiam in posterum præstitit.

29. Publica opera plurima exstruxit: ex quibus vel præcipua, * Forum cum æde Martis Ultoris, templum Apollinis in Palatio, ædem Tonantis Jovis in Capitolio. Fori exstruendi caussa fuit, hominum & judiciorum multitudo, quæ videbatur, non sufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaque festinantiùs, nec dum perfectâ Martis æde, publicatum est, cautumque ut separatim in eo publica judicia & sortitiones judicum fierent. Ædem Marti, bello Philippensi pro ultione paternâ suscepto voverat. Sanxit ergo ut de bellis triumphisque heic consuleretur senatus: provincias cum Imperio petitori, hinc deducerentur: quique victores redissent, huc insignia triumphorum inferrent. Templum

Forum cum æde Martis Ultoris: ædem Tonantis Jovis in Capitolio. Exstant ædes istæ in antiquis Augusti numismatis, quibus & ista Autoris nostri verba explicantur, eodem capite: Ædem Marti bello Philippensi pro ultione paternâ voverat. Duplicis hujus templi figuram exhibeo, quorum alterum in Foro, alterum in Capitolio exstructum ab Augusto fuisse, constat. Tonanti Jovi ædem consecravit, inquit Suetonius liberatus periculo, &c. Cujus iterum mentionem facit, cap. 91. Eam secundus nummus repræsentat. Quin & aliam JOVI DEO consecrasset, docet nos nummus inter nostros æreos vulgatus, pag. 31. Aliam JOVI OLYMPIO, in Thesauro nostro sculptam, pag. 48. Hujus ædis mentionem facit Autor noster, cap. 60. Quibus de causis, templorum omnium conditor aut restitutor, à Livio nominatus est.

Apollinis

Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitavit, quam fulmine ictam desiderari à Deo haruspices pronuntiarent. Addita porticus cum bibliotheca latina græcâque, quo loco jam senior sæpè etiam senatum habuit, decuriâsque judicum recognovit. Tonanti Jovi ædem consecravit, liberatus periculo, cum expeditione Cantabricâ per nocturnum iter lecticam ejus fulgor perstrinxisset, servumque præluentem exanimasset. Quædam etiam opera sub nomine alieno, nepotum scilicet & uxoris sororisque, fecit: ut porticum, basilicamque Lucii & Caji: item porticus Liviæ & Octaviæ, * theatrumque Marcelli. Sed & cæteros principes viros sæpè hortatus est ut pro facultate quisque monumentis vel novis, vel relictis & excultis, Urbem adornarent. Multaque à multis exstructa sunt: sicut à Marcio Philippo * ædes

Theatrumque Marcelli. Videre sæpè mihi contigit argenteum nummum tetradrachmalem, Marcellum ejusque theatrum referentem, qui quidem pro

antiquo obtrusus, at non receptus est. Suspicio est, Autorem ejus, scalpendi apprimè peritum, ex his Autoris verbis, fingendi nummi sumsisse argumentum.

Aedes Herculis Musarum. Hercules Musarum repræsentatur inter nummos gentis POMPONIÆ, ut & singulæ Musæ, quas videre est in *Familis Rom. pag. 223.* Unde licet colligere falli Eumenium, in *Orat. de instaurandis scholis*, cum

Fulvio Nobiliori hujus ædis dedicationem tribuit ex eo quod *Μουσῶν* nomen in Græcia Imperator primùm didicerit, id est, ductoris comitisque musarum, quorum nominum conjunctionem docet nos Plutarchus, in *problem.*

Herculis Musarum : à L. * Cornificio, ædes Dianæ : ab Asinio Pollione, atrium Libertatis : à Munatio Planco ædes Saturni : à Cornelio Balbo, theatrum : à Statilio Tauro, amphitheatrum : à M. verò Agrippa, complura & egregia.

30. Spatium Urbis in regione vicósque divisit : instituitque ut illas annui magistratus sortitò tuerentur, hos magistri è plebe cujusque viciniæ electi. Adversus incendia excubias nocturnas, vigilesque commentus est. Ad coercendas inundationes, alveum Tiberis laxavit, ac repurgavit, completum olim ruderibus, & ædificiorum prolapsionibus coarctatum. Quò autem faciliùs undique Urbs adiretur, desumptâ sibi Flaminâ viâ Arminio tenus muniendâ, reliquas triumphalibus viris ex manubiali pecuniâ sternendas distribuit. Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit : easque & cæteras opulentissimis donis adornavit : utpotè qui in cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmâsque ac margaritas quingenties H S. una donatione contulerit.

31. Postquam verò pontificatum maximum, quem nunquam vivo Lepido auferre sustinuerat, mortuo demùm suscepit : quidquid fatidicorum librorum græci latinique generis, nullis vel parum idoneis auctõibus vulgò ferebatur, supra duo millia contracta undique cremavit : ac solos retinuit Sibyllinos : hos quoque delictu habito : condiditque duobus forulis auratis sub

Cornificio, sive Cornuficio, ut in quorum hîc meminit Autor nummi nummis antiquis legitur, in Famil. Rom. referunt in gente ASINIA. MUNATIA, Cæterorum etiam Illustrium nomina CORNELIA, STATILIA, & VIPSANIA.

Palatini Apollinis basi. Annum à D. Julio ordinatum, sed postea negligentia conturbatum atque confusum, rursus ad pristinam rationem redegit: in cuius ordinationem Sextilem mensem suo cognomine nuncupavit, magis quam Septembrem, quo erat natus: quia hoc sibi & primus consulatus & insignes victoriae obtigissent. Sacerdotum & numerum & dignitatem, sed & commoda, auxit: praecipue Vestalium virginum, cumque in demortuae locum aliam capi oporteret, ambirentque multi ne filias in sortem darent, adjuravit, si cujusquam neptium suarum competeret aetas, oblaturum se fuisse eam. Nonnulla etiam ex antiquis cerimoniis paullatim abolita restituit: ut Salutis augurium, Diale flaminium, sacrum Lupercale, * ludos Saeculares & compitalitios. Lupercalibus vetuit currere imberbes: item, Saecularibus ludis juvenes utriusque sexus prohibuit ullum nocturnum spectaculum frequentare, nisi cum aliquo majore natu propinquorum. Compitales Lares

Restituit ludos Saeculares. Hos celebravit Augustus anno V. C. DCCXXXVII. eosque Horatius eleganti carmine, quod SAECVLARE inscribitur, est profecutus. Lapidum quin etiam monumentis eisdem fuisse mandatos & columnis incisos, indicat praclarus gentis MESCINIÆ nummus. Quem equidem morem subsequentes Imp.

Domitianus & Philippus, qui Ludos saeculares fecerunt, sunt imitati, ut ex utriusque nummis apparet. Quindecim- Viris autem Sacris Faciendis, sic enim legendae illae litterae XV. S. F. anti- quitus Ludorum Saecularium cura incumberebat, & magistratus potissimum exequebantur officia cerimoniarum; Ut ex Tacito, *Annal. lib. 2.* colligere est.

ornare bis anno instituit, vernis floribus, & æstivis. Proximum à Diis immortalibus honorem memoriæ ducum præstitit, qui imperium Populi Rom. ex minimo maximum reddidissent. Itaque & opera cujusque, manentibus titulis, restituit: & statuas omnium triumphali effigie in utràque Fori sui porticu dedicavit. Professus est edicto, commentum id se, ut illorum velut ad exemplar & ipse dum viveret, & insequentium ætatum principes exigentur à civibus. Pompeji quoque statuam contra theatri ejus regiam, marmoreo Jano supposuit, translata è Curia, in qua C. Cæsar fuerat occisus.

32. Pleraque pessimi exempli correxit, quæ in perniciem publicam, aut ex consuetudine licentiæque bellorum civilium duraverant, aut per pacem etiam exstiterant. Nam & grassatorum plurimi palam se ferebant succincti ferro, quasi tuendi sui causa: & rapti per agros viatores sine discrimine, liberi servique, ergastulis possessorum supprimebantur: & plurimæ factiones, titulo collegii novi, ad nullius non facinoris societatem coibant. Igitur grassatores dispositis per opportuna loca stationibus, inhibuit: ergastula recognovit: collegia, præter antiqua & legitima, dissolvit: tabulas veterum ærarii debitorum, vel præcipuam calumniandi materiam, exussit. Loca in Urbe publica juris ambigui possessoribus adjudicavit. Diuturnorum reorum, & ex quorum sordibus nihil aliud quàm voluptas inimicis quæreretur, nomina abolevit: conditione propositâ, ut si quem quis repetere vellet, par

periculum poenæ subiret. Ne quod autem maleficium negotiūmve impunitate vel morâ elaberetur, XXX. amplius dies, qui honorariis ludis occupabantur, actui rerum accommodavit. Ad tres iudicum decurias, quartam addixit ex inferiore censu: quæ ducenariorum vocaretur, iudicaretque de levioribus summis. Iudices à tricesimo ætatis anno allegit: id est, quinquennio maturius quam solebant. At plerisque iudicandi munus detrectantibus, vix concessit ut singulis decuriis per vices annua vacatio esset: & ut solitæ agi Novembri ac Decembri mense res omitterentur.

33. Ipse jus dixit assiduè, & in noctem nonnunquam: si parum corpore valeret, lecticâ pro tribunali collocatâ, vel etiam domi cubans. Dixit autem jus non diligentiam modo summâ, sed & lenitate: siquidem manifesti parricidii reum, ne culeo infueretur, quod non nisi confessi afficiuntur hâc poenâ, ita fertur interrogasse: *Certè patrem tuum non occidisti?* Et cum de falso testamento ageretur, omnesque signatores lege Corneliâ tenerentur; non tantum duas tabellas, damnatoriam & absolutoriam, simul cognoscentibus dedit: sed tertiam quoque, quâ ignosceretur iis quos fraude ad signandum, vel errore inductos, constitisset. Appellationes quotannis urbanorum quidem litigatorum prætori delegavit urbano: at provincialium, consularibus viris, quos singulos cujusque provinciæ negotiis præposuisset.

34. Leges retractavit, & quasdam ex integro sanxit: ut *sumptuariam, & de adulteriis, & de pudicitia, de*

ambitu, de maritandis ordinibus. Hanc cum aliquantò quàm cæteras severiùs emendasset, præ tumultu recusantium perferre non potuit: nisi ademptâ demum lenitâve parte pœnarum; & vacatione triennii datâ, auctisque præmiis. Sic quoque abolitionem ejus, publico spectaculo pertinaciter postulante equite, accitos Germanici liberos, receptósque partim ad se, partim in patris gremium ostentavit: manu vultúque significans, ne gravarentur imitari juvenis exemplum. Cúmque etiam immaturitate sponsarum, & matrimoniorum crebrâ mutatione vim legis eludi sentiret, tempus sponfas habendi coarctavit: divortiis modum imposuit.

35. Senatorum affluentem numerum deformi & inconditâ turbâ (erant enim super mille, & quidam indignissimi, & post necem Cæsaris per gratiam & præmium allecti, quos *Orcinos* vulgus vocabat) ad modum pristinum & splendorem redegit, duabus lectionibus: primâ, ipsorum arbitratu, quo vir virum legit: secundâ, suo & Agrippæ, quo tempore existimatur loricâ sub veste munitus, ferróque cinctus præsedisse, decem valentissimis senatorii ordinis amicis fellam suam circumstantibus. Cordus Cremutius scribit, ne admissum quidem tunc quemquam Senatorum, nisi solum, & prætentato sinu. Quosdam ad excusandi se verecundiam compulit: servavitque etiam excusantibus insigne vestis, & spectandi in orchestra epulandique publice jus. Quò autem lecti probatique & religiosiùs & minore molestiâ senatoria munera fungerentur, sanxit ut priùs quàm consideret quisque, thure ac mero supplicaret apud aram

ejus Dei in cuius templo coiretur: & ne plus quam bis in mense legitimus senatus ageretur, Kalendis & Idibus: néve Septembri Octobríve mense, ullos adesse alios necesse esset, quàm sorte ductos, per quorum numerum decreta confici possent: sibi que instituit consilia fortiri semestria cum quibus de negotiis ad frequentem senatum referendis ante tractaret. Sententias de maiore negotio, non more, atque ordine, sed prout libuisset, prærogabat: ut perinde quisque animum intenderet, ac si censendum magis quàm assentiendum esset.

36. Auëtor & aliarum rerum fuit: in queis, ne acta senatus publicarentur: ne magistratus deposito honore statim in provincias mitterentur: ut Proconsulibus ad mulos, & tabernacula, quæ publicè locari solebant, certa pecunia constitueretur: ut cura ærarii à quæstoribus urbanis ad prætorios prætoresve transfret: ut centum viralem hastam, quàm quæsturâ functi consueverant cogere, decemviri cogere.

37. Quóque plures partem administrandæ Reipubl. caperent, nova officia excogitavit: curam operum publicorum, viarum, aquarum, alvei Tiberis, frumenti populo dividundi, præfecturam urbis, triumviratum legendi senatus, & alterum recognoscendi turmas equitum, quotiescumque opus esset. Censores creari desitos longo intervallo, creavit: numerum pratorum auxit. Exegit etiam, ut quoties consulatus sibi daretur, binos pro singulis collegas haberet: nec obtinuit, reclamantibus cunctis, satis maiestatem eius imminui, quòd honorem eum non solus sed cum altero gereret.

38. Nec parcior in bellica virtute honoranda, super XXX. ducibus justos triumphos, & aliquantò pluribus triumphalia ornamenta decernenda curavit. Liberis senatorum, quò celerius Reipublicæ adsuescerent, protinus virilem togam, latum clavum induere, & curiæ interesse permisit: militiamque auspiciantibus, non tribunatum modò legionum, sed & præfecturas alarum dedit: ac ne quis expertus castrorum esset, binos plerumque laticlavios præposuit singulis alis. Equitum turmas frequenter recognovit, post longam intercapedinem reducto more transvectionis. Sed neque detrahi quemquam in transvehendo ab accusatore passus est; quod fieri solebat: & senio vel aliquâ corporis labe insignibus permisit, præmissis in ordine equo, ad respondendum quoties citarentur, pedibus venire: mox reddendi equi gratiam fecit eis qui majores annorum quinque & triginta retinere eum nollent.

29. Imperatisque à senatu decem adjutoribus, unumquemque equitum rationem vitæ reddere coëgit: atque ex improbatis alios pœnâ, alios ignominiam notavit: plures admonitione, sed variâ. Lenissimum genus admonitionis fuit traditio coram pugillarum, quos taciti, & ibidem statim legerent. Notavitque aliquos, quòd pecunias levioribus usuris mutuati, graviore fœnore collocassent.

40. Comitibus tribunitiis si deessent candidati, senatores ex Equitibus Romanis creavit: ita ut potestate transactâ, in utro vellent ordine, manerent. Cum autem plerique equitum, attrito bellis civilibus patrimonio, spectare

spectare ludos è quatuordecim non auderent, metu
 poenæ theatrialis; pronuntiavit, non teneri eâ quibus ipsis
 parentibusve equester census unquam fuisset. Populi
 recensum vicatim egit: ac ne plebs frumentationum
 causâ frequentius à negotiis avocaretur, ter in annum,
 quaternum mensium tesseras dare destinavit: sed
 desideranti consuetudinem veterem concessit rursus, ut
 sui cujusque mensis acciperet. Comitiorum quoque
 pristinum jus reduxit: ac multiplici poenâ coërcito ambitu,
 Fabianis & Scaptensibus tribulibus suis die comitiorum,
 ne quid à quoquam candidato desiderarent, singula
 millia nummum à se dividebat. Magni præterea
 existimans, sincerum, atque ab omni colluvione
 peregrini ac servilis sanguinis incorruptum servare
 populum: & civitatem Romanam parcissimè dedit, &
 manumittendi modum terminavit. Tiberio pro cliente
 Græco petenti rescripsit, *Non aliter se daturum quàm
 si præsens sibi persuasisset quàm justas petendi causas
 haberet.* Et Liviae pro quodam tributario Gallo roganti,
 civitatem negavit, immunitatem obtulit: affirmans,
*Se faciliùs passurum fisco detrahi aliquid, quàm civitatis
 Romanae vulgari honorem.* Servos non contentus multis
 difficultatibus à libertate justa, removisse: cum & de
 numero & de conditione ac differentia eorum qui
 manumitterentur, curiosè cavisset, hoc quoque adjecit,
*ne vinculus unquam tortusve quis, ullo libertatis genere
 civitatem adipisceretur.* Etiam habitum vestitumque
 pristinum reducere studuit. Ac visâ quondam pro

concione pullatorum turbâ, indignabundus & clamitans:

En, ait:

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Negotium ædibus dedit ne quem posthac paterentur in Foro Circove nisi positis lacernis, togatum consistere.

41. Liberalitatem omnibus ordinibus per occasiones frequenter exhibuit. Nam & in vectâ Urbi Alexandrino triumpho regiâ gazâ, tantam copiam nummariæ rei effecit, ut fœnore diminuto, plurimum agrorum pretiis accesserit. Et postea quoties ex damnatorum bonis pecunia superflueret, usum ejus gratuitum iis qui cavere in duplum possent, ad certum tempus indulgit. Senatorum censum ampliavit: ac pro octingentorum millium summa duodecies H-S. taxavit, supplevitque non habentibus. Congiaria populo frequenter dedit, sed diversæ ferè summæ: modò quadragenos, modò tricenos: nonnunquam ducenos quinquagenosque nummos, ac ne minores quidem pueros præterit, quamvis nonnisi ab undecimo ætatis anno accipere consuessent. Frumentum quoq; in annonæ difficultatibus sæpè levissimo, interdum nullo pretio, viritim ad mensus est, tesserasque nummarias duplicavit.

42. Sed ut salubrem magis quàm ambitiosum principem scires, querentem de inopia & caritate vini populum, severissimâ coërcuit voce: *Satis provisum à genero suo Agrippa, perductis pluribus aquis, ne homines sitirent.* Eidem populo promissum quidem congiarium reposcenti, *Bona se fidei esse* respondit: non promissum

autem flagitanti, turpitudinem & impudentiam edicto exprobravit: affirmavitque, non daturum se, quamvis dare destinarat. Nec minore gravitate atque constantiâ, cum proposito congiario multos manumissos, infertósque civium numero, comperisset, negavit accepturos quibus promissum non esset: cæterisque minùs quàm promiserat, dedit, ut destinata summa sufficeret. Magnâ vero quondam sterilitate, ac difficili remedio, cum venalicias & lanistarum familias, peregrinósque omnes, exceptis medicis & præceptoribus, partémque servitiorum, Urbe expulisset: ut tandem annona convaluit, *impetum se cepisse scribit, frumentationes publicas in perpetuum abolendi, quòd earum fiducia cultura agrorum cessaret: neque tamen perseverasse, quia certum haberet, posse per ambitionem quandóque restitui.* Atque ita post, hanc rem temperavit, ut non minorem aratorum ac negotiantium quàm populi rationem deduceret.

43. Spectaculorum & assiduitate & varietate, atque magnificentiâ, omnes antecessit. Fecisse ludos se ait suo nomine quater: pro aliis magistratibus, qui aut abessent, aut non sufficerent, ter & vicies. Fecitque nonnumquam vicatim, ac pluribus scenis per omnium linguarum histriones: non in Foro modò, nec Amphitheatro, sed in Circo & in Septis, & aliquando nihil præter venationem edidit: Athletas exstructis in campo Martio sedilibus ligneis: item navale prælium circa Tiberim cavato solo: in quo nunc Cæsarum nemus est. Quibus diebus custodes in Urbe disposuit, ne raritate

remanentium grassatoribus obnoxia esset. In circo aurigas curforesque & confectores ferarum, & nonnunquam ex nobilissima juventute, produxit. Sed & Trojæ ludum edidit frequentissime, majorum minorumve puerorum delectu: prisca decorique moris existimans, claræ stirpis indolem sic notescere. In hoc ludicro, C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum, aureo torque donavit: passusque est ipsum posterisque *Torquati* ferre cognomen. Mox finem fecit talia edendi, Asinio Pollione oratore graviter invidiosèque in curia questo Æterni nepotis sui casum, qui ipse crus effregerat. Ad scenicas quoque & gladiatorias operas, etiam Equitibus Romanis aliquando usus est: verum prius quam senatus-consulto interdiceretur. Postea nihil sane præterquam adolescentulum Lucium honestè natum, exhibuit: tantum ut ostenderet, quòd erat bipedali minor, librarum septemdecim, ac vocis immensè. Quodam autem muneris die, Parthorum obsides tunc primum missos, per arenam mediam ad spectaculum induxit: superque se subsellio secundo collocavit. Solebat etiam circa spectaculorum dies, si quando quid inusitatum dignumque cognitu advectum esset, id extra ordinem quolibet loco publicare: ut rhinocerotem, apud septa: tigrum, in scena: anguem quinquaginta cubitorum, pro comitio. Accidit votivis Circensibus, ut correptus valetudine, lecticâ cubans, thensas deduceret: rursus commissione ludorum, quibus theatrum Marcelli dedicabat, evenit ut laxatis fellæ curulis compagibus caderet supinus. Nepotum quoque suorum munere,

cùm confternatum ruinæ metu populum retinere, & confirmare nullo modo posset, transiit è loco suo, atque in ea parte confedit quæ suspecta maximè erat.

44. Spectandi confusissimum ac solutissimum morem correxit ordinavitque, motus injuriâ Senatoris, quem Puteolis per celeberrimos ludos confessu frequenti nemo receperat. Facto igitur decreto Patrum, ut quoties quid spectandum usquam publicè ederetur, primus subselliorum ordo vacaret senatoribus: Romæ legatos liberarum sociarumque gentium vetuit in orchestra considerare: cùm quosdam etiam libertini generis mitti deprehendisset. Militem secrevit à populo. Maritis è plepe proprios ordines assignavit: prætextatis cuneum suum, & proximum prædagogis: sanxitque ne quis pullatorum mediâ caveâ federet. Fœminis ne gladiatores quidem, quos promiscuè spectari solenne olim erat, nisi ex superiore loco spectare concessit. Solis virginibus Vestalibus locum in theatro seperatim, & contra prætoribus tribunal dedit. Athletarum verò spectaculo muliebrem sexum omnem adeo submovit, ut Pontificalibus ludis pugillum par postulatum distulerit in sequentis diei matutinum tempus: edixeritque, *mulieres ante horam quintam venirent in theatrum, non placere.*

45. Ipse Circenses ex amicorum ferè libertorumque cœnaculis spectabat, interdum è pulvinari, & quidem cum conjugè ac liberis sedens. Spectaculo plurimas horas, aliquando totos dies aderat: petitâ veniâ,

commendatisq; qui suam vicem præsidendo fungerentur. Verùm quoties adefset, nihil præterea agebat: seu vitandi rumoris causâ, quo patrem Cæsarem vulgò reprehensum commemorabat, quòd inter spectandum, epistolis, libellisque legendis, ac rescribendis vacaret: seu studio spectandi, ac voluptate, quâ teneri se neque dissimulavit unquam, & sæpè ingenuè professus est. Itaque corollaria & præmia alienis quoque muneribus ac ludis & crebra & grandia de suo offerebat: nullique græco certamini interfuit, quo non pro meritò certantium quemque honoraverit. Spectavit autem studiosissimè pugiles, & maximè latinos: non legitimos atque ordinarios modò, quos etiam committere cum græcis solebat: sed & catervarios oppidanos inter angustias vicorum pugnantes temerè ac sine arte. Universum denique genus operas aliquas publico spectaculo præbentium, etiam curâ suâ dignatus est. Athletis & conservavit privilegia, & ampliavit. Gladiatores sine missione edi prohibuit. Coërcitionem in histriones, magistratibus in omni tempore & loco, lege vetere, permissam, ademit: præterquam ludos & scenam. Nec tamen eò minùs aut xyfticorum certationes, aut gladiatorum pugnas severissimè semper exegit. Nam histrionum licentiam adeò compefcuit, ut Stephanionem togatarium, cui in puerilem habitum circumtonsam matronam ministrasse compererat, per trina theatra virgis cæsum relegaverit: Hylam pantomimum, querente Prætore, in atrio domus suæ, nemine excluso, flagellis verberaverit: & Pyladem Urbe atque Italiâ submoverit, quòd spectatorem, à

quo exhibebatur, demonstrasset digito, conspicuúmque fecisset.

46. Ad hunc modum Urbe urbanisque rebus administratis, * ITALIAM duodetriginta coloniarum numero deductarum ab se frequentavit, operibúque ac vectigalibus publicis plurifariám instruxit: etiam jure ac dignatione Urbi quodammodo pro parte aliqua adæquavit: excogitato genere suffragiorum quæ, de magistratibus urbicis decuriones colonici, in sua quisque colonia ferrent, & sub diem comitiorum obsignata Romam mitterent. Ac necubi aut honestorum deficeret copia, aut multitudinis soboles, equestrem militiam petentis etiam ex commendatione publicâ cujusque oppido ordinabat: at iis qui è plebe regiones sibi revisenti filios filiásve approbarent, singula nummorum millia pro singulis dividebat.

47. Provincias validiores, & quas annuis magistratuum imperiis regi nec facillè nec tutum erat, ipse suscepit: cæteras Proconsulibus sortitò permisit: & tamen nonnullas commutavit interdum: atque ex utroq; genere plerásque sæpius adiit. Urbium quasdam foederatas, sed ad exitium licentiâ præcipites, libertate privavit: alias, aut ære alieno laborantes levavit, aut terræ motu subversas denuò condidit: aut merita erga Populum Romanum allegantes, Latinitate, vel civitate, donavit. Non est, ut opinor, provincia, exceptâ duntaxat Africâ & Sardinia,

Italiam duodetriginta coloniarum numero deductarum à se, &c. Locus hîc esset totidem colonias in nummis exhibendi; sed tantus est earum numerus, ut veniam non difficulter me impetraturum sperem si omisâ illarum sculprurâ, cupidum Lectorem ad Goltzium & nummos nostros ex ære med. remittam.

quam non adierit. In has, fugato Sexto Pompejo, trajicere ex Sicilia apparentem, continuæ & immodicæ tempestates inhibuerunt, nec mox occasio aut causa trajiciendi fuit.

48. Regna, quibus belli jure potitus est, præter pauca, aut iisdem, quibus ademerat, reddidit, aut alienigenis contribuit. Reges socios etiam inter semetipfos necessitudinibus mutuis junxit: promptissimus affinitatis cujusque atque amicitia conciliator & fautor: nec aliter universos, quam membra partésque imperii, curæ habuit. Rectorem quoque solitus est apponere ætate parvis, ac mente lapsis, donec adolescerent aut resipiscerent: ac plurimorum liberos & educavit simul cum suis ac instituit.

49. Ex militaribus copiis legiones & auxilia provinciatis distribuit: classem Miseni, & alteram Ravennæ, ad tutelam superi & inferi maris, collocavit. Certum numerum partim in Urbis partim in sui custodiam allegit: * dimissâ Calagurritanorum manu, quam usque ad devictum Antonium: item Gemanorum, quam usque ad cladem Varianam, inter armigeros circa se habuerat. Neque tamen umquam plures quam tres cohortes in urbe passus est: easque sine castris, reliquas in hiberna & æstiva, circa finitima oppida dimittere assuerat.

Calagurritanorum manu. Calagurris urbs Hispaniæ plurimos cudit nummos in honorem Augusti, suo loco editos. Egregiæ ejus in Famil. Juliam fidei hoc sit argumentum, quod Jul. Cæsar, referente Suet. c. 68. & Augustus, ejus cohortibus ad sui corporis custodiam sint usi.

Quo fidei & fortitudinis rarioris nomine inclyta Helvetiorum gens à plurimis Principibus non modò in satellitium adsciscitur, sed & proximæ corporis custodiæ adhibetur, ut videri possit plus alienæ Helvetiorum quam gentis suæ virtuti eos confidere.

Quidquid

Quidquid autem ubique militum esset, ad certam stipendiorum præmiorumque formulam adstrinxit: definitis pro gradu cujusque & temporibus militiæ, & commodis missionum: ne aut ætate aut inopiâ post missionem sollicitari ad res novas possent. Utque perpetuò ac sine difficultate sumtus ad tuendos eos prosequendosq; suppeteret, ærarium militare cum vectigalibus novis instituit. Et quò celerius, ac sub manum annuntiari cognoscique posset quid in provincia quaque gereretur, juvenes primò, modicis intervallis per militares vias, dehinc vehicula, disposuit. Commodius id visum est. ut, qui à loco eidem perferrent litteras, interrogari quòque, si quid res exigent, possent.

50. In diplomatibus, libellisque & epistolis signandis, initio * Sphinge usus est: mox * imagine Magni

Sphinge usus est. Nummi antiqui ex auro, argento & ære supersunt, sphingem Augusti exprimentes. Alterum ex appositis duobus exemplis sigilli speciem etiamnum præ se fert, absque ulla

epigraphe: Alterum à CARISIO signatum est III. VIRO monetæ cudendæ, in Fam. Rom. explicatum, pag. 62. De Sphinge ad hanc rem plura scripserunt Plinius, lib. 37. cap. 1. Dio, lib. 51. & alii.

imagini Magni Alexandri. Hanc quadruplicem exhibent nummi antiqui, & semper cum peccorosa cervicis repanda

ostentatione, ut loquitur Plin. Nummos istos, olim meos, Regis Christianissimi thesauro accessisse non parùm gloriæ,

Alexandri novissimè suâ, Dioscoridis manu sculptâ, quâ signare insecuti quoque Principes perseveraverunt. Ad epistolas omnes, horarum quoque momenta nec diei modo, sed & noctis, quibus datæ significarentur, addebat.

51. Clementiæ civilitatisque ejus multa & magna documenta sunt. Ne enumerem quot & quos diversarum partium veniâ & incolumitate donatos principem etiam in civitate locum tenere passus sit: Junium Novatum & Cassium Patavinum, è plebe homines, alterum pecuniâ, alterum levi exsilio punire satis habuit: cùm ille Agrippæ juvenis nomine, asperimam de se epistolam in vulgus edidisset: hic convivio pleno proclamasset, *Neque votum sibi neque animum deesse, confodiendi eum.* Quadam vero cognitione, cùm Æmilio Cordubensi inter cætera crimina vel maximè objiceretur, quòd malè opinari de Cæsare soleret: conversus ad accusatorem, commotòque similis: *Velim, inquit, hoc mihi probes: faciam sciat Ælianus & me linguam habere: plura enim de eo loquar.* Nec quidquam ultra, aut statim, aut postea inquisivit. Tiberio quoque de eadem re sedulo violentiùs apud se per epistolam conquerenti, ita rescripsit: *Ætati tuæ, mi Tiberi, noli in hac re indulgere, & nimium indignari quemquam esse qui de me malè loquatur. Satis est enim, si hoc habemus ne quis nobis malè facere possit.*

52. Tempora quamvis sciret etiam Proconsulibus decerni solere: in nullâ tamen provinciâ, nisi

ALEXANDRI MAGNI EIVSQVE MATRIS OLYMPIADIS
Imago ex Achate Antiqua Reginae Christinae.

* communi suo Romæque nomine recepit : nam in Urbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore. Atque etiam argenteas statuas olim sibi positas conflavit omnes : exque iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit. Dictaturam magnâ vi offerente Populo, genu nixus, dejectâ humeris togâ, nudo pectore deprecatus est.

53. *Domini* appellationem, ut maledictum & opprobrium semper exhorruit. Cum spectante eo ludos, pronuntiatum esset in mimo, *O Dominum equum & bonum!* & universi quasi de ipso dictum exultantes comprobassent : & statim manu vultûque indecoras adulationes repressit, & in sequenti die gravissimo corripuit edicto, *Dominumque* se posthac appellari, ne à liberis quidem aut nepotibus suis, vel seriò vel joco, passus est : atque hujusmodi blanditias etiam inter ipsos prohibuit. Non temerè Urbe oppidòve ullo egressus, aut quoquam ingressus est, nisi vesperè aut noctu : ne quem officii causâ inquietaret. In consulatu, pedibus ferè, extra consulatum, sæpè adopertâ fellâ per publicum

Communi suo Romæque nomine. Hanc in rarissimo hoc maximi moduli num- inscriptionem templo ab Asiæ Com- mo, quem pridem vulgavimus, in *Thef.* munitate extructo insculptam cernas pag. 48.

incessit. Promiscuis salutationibus admittebat & plebem: tantâ comitate ad euntium desideria excipiens, ut quendam joco corripuerit, *quòd sic sibi libellum porrigere dubitaret, quasi elephantò stipem.* Die senatus nunquam Patres nisi in Curia salutavit, & quidem sedentes, ac nominatim singulos, nullo submonente: & discedens eo modo sedentibus singulis, vale dicebat. Officia cum multis mutuò exercuit: nec priùs dies cujusque solennes frequentare desit, quàm grandior jam natu, & in turba quondam sponsaliorum die vexatus. Gallum Terrinium senatorem, minus sibi familiarem, sed captum repentè oculis, & ob id inediâ mori destinantem, præsens consolando revocavit ad vitam.

54. In senatu verba facienti dictum est, *Non intellexi: & ab alio, Contradicerem tibi si locum haberem.* Interdum ob immodicas altercationes disceptantium è Curia per iram se proripienti, quidam ingesserunt, *Licere oportere senatoribus de Republica loqui.* Antistius Labeo senatus lectione, cum vir virum legeret, M. Lepidum, hostem olim ejus, & tunc exsulantem, legit: interrogatúsque ab eo, an essent alii digniores, *Suum quemque judicium habere,* respondit. Nec ideo libertas aut contumacia fraudi cuiquam fuit.

55. Etiam sparfos de se in Curia famosos libellos, nec expavit, & magnâ curâ redarguit. Ac ne requisitis quidem auctoribus, id modò censuit, cognoscendum posthac de iis qui libellos aut carmina ad infamiam cujuspiam sub alieno nomine edant.

56. Jocis quoque quorundam invidiosis aut petulantibus laceffitus, contradixit edicto. Et tamen de inhibenda testamentorum licentia, ne senatus quidquam constitueret, intercessit. Quoties magistratum comitiis interesset, tribus cum candidatis suis circuibat: supplicabátque more solemní. Ferebat & ipse suffragium in tribu, ut unus è populo. Testem se in judiciis & interrogari & refelli æquissimo animo patiebatur. Forum angustius fecit, non ausus extorquere possessoribus proximas domos. Numquam filios suos Populo commendavit, ut non adjiceret, *Si merebuntur*. Eisdem prætextatis adhuc assurrectum ab universis in teatro, & à stantibus plausum, gravissimè questus est. Amicos ita magnos & potentes in civitate esse voluit, ut tamen pari jure essent quo cæteri, legibusque judiciariis æquè tenerentur. Cùm Aspernas Nonius arctius ei junctus, causam veneficii, accusante Cassio Severo, diceret: consuluit senatum quid officii sui putaret: *Cunctari enim se, ne, si superesset, eriperet legibus reum: sin deesset, destituere ac prædamnare amicum existimaretur*. Et consentientibus universis, sedit in subselliis per aliquot horas: verùm tacitus, ac ne laudatione quidem judiciali datâ. Affuit & clientibus: sicut Scutario cuidam, evocato quondam suo, qui postulabatur injuriarum. Unum omnino è reorum numero, ac ne eum quidem, nisi precibus, eripuit, exorato coram iudicibus accusatore, Castricum, per quem de conjuratione Murenæ cognoverat.

57. Pro quibus meritis quantopere dilectus sit, facile est æstimare. Omitto senatus-consulta, quæ possunt videri vel necessitate expressa, vel verecundiâ. Equites Romani natalem ejus spontè atque consensu, biduò semper celebrarunt. Omnes ordines in lacum Curtii quotannis ex voto pro salute ejus stipem jaciebant: item Kalendis Januariis strenam in Capitolio, etiam absenti: ex qua summa pretiosissima deorum simulacra mercatus, vicatim dedicabat: ut Apollinem Sandaliarium, & Jovem Tragœdum, aliâque. In restitutionem Palatinæ domus incendio absumptæ, veterani, decuriæ, tribus, atque etiam sigillatim è cætero genere hominum, libentes ac pro facultate quisque pecunias contulerunt: delibante tantummodò eo summarum acervo, neque ex quoquam plus denario auferente. Revertētem ex provincia, non solùm faustis ominibus, sed & modulatis carminibus prosequēbantur. Observatum etiam est, ne quoties introiret Urbem, supplicium de quoquam sumeretur.

58. Patris patriæ cognomen universi repentino maximòque consensu detulerunt ei. Prima plebs legatione Antium missâ: dein quia non recipiebat, ineunti Romæ spectacula frequens, & laureata: mox in Curia, Senatus: neque decreto, neque acclamatione, sed per Valerium Messallam id mandantibus cunctis: *Quod bonum, inquit, faustumque sit tibi, domuique tuæ, Caesar Auguste: (sic enim nos perpetuam felicitatem Reipublicæ & læta huic precari existimamus) Senatuste consentiens cum Pop. Rom. consalutat PATRIÆ PATREM.* Cui lacrymans respondit Augustus, his verbis (ipsa enim, sicut Messallæ,

posui:) *Compositus votorum meorum, Patr. C. quid habeo aliud deos immortales precari, quam ut hunc consensum vestrum ad ultimum vite finem mihi perferre liceat?*

59. Medico Antonio Musæ, cujus operâ ex ancipiti morbo convaluerat, statuam, ære collato, juxta signum Æsculapii statuerunt. Nonnulli patrum famil. testamento caverunt ut ab heredibus suis, prælato victimæ titulo, in Capitolium ducerentur, votumque pro se solveretur, **QVOD SVPERSTITEM AVGVST. RELIQVISSENT.** Quædam Italiæ civitates diem, quo primùm ad se venisset, initium anni fecerunt. Provinciarum pleræque super templa & aras, ludos quoque quinquennales penè oppidatim constituerunt.

60. Reges amici atque focii, & singuli in suo quique regno, * Cæsareas urbes condiderunt: & cuncti

Cæsareas urbes condiderunt. Hinc Cæsarearum numerus in nummis antiquis. Quatuor vulgavimus, in ære mediocri, p. 33. Cæsaream Hispanicam referentes, quibus decem alios diversos II. Virozum nominibus signatos adjungere liceret. Sunt præterea multi in Cappadocia, Cilicia, Palæstina, Ægypto, aliisque provinciis græcis percussi, hunc Sueton. locum maximè illustrantes.

simul, ædem Jovis Olympici, Athenis antiquitùs inchoatam, perficere communi sumptu destinaverunt, Geniòque ejus dedicare: ac sæpè regnis relictis, non Romæ modò, sed provincias peragranti quotidiana officia togati, ac sine regio insigni, more clientium præstiterunt.

61. Quoniam qualis in imperiis ac magistratibus regendâque per terrarum orbem pace bellòque Respublica fuerit, exposui: referam nunc interiorè ac familiarem ejus vitam: quibùsque moribus atque fortunâ domi & inter suos egerit, à juvena usque ad supremum vitæ diem. Matrem amisit in primo consulatu: sororem Octaviam, quinquagesimum & quartum agens ætatis annum. Utrique cum præcipua officia vivæ præstitisset, etiam defunctæ honores maximos tribuit.

62. Sponsam habuerat adolescens P. Servilii Isaurici filiam sed reconciliatus post primam discordiam Antonio, & postulantibus utriusque militibus, ut & necessitudine aliquâ jungerentur, privignam ejus Claudiam, Fulviæ ex P. Clodio filiam, duxit uxorem, vix dum nubilem. Ac simultate cum Fulvia socru exortâ, dimisit intactam adhuc, & virginem. Mox Scriboniam in matrimonium accepit, nuptam ante duobus Consularibus, & ex altero etiam matrem. Cum hac etiam divortium fecit, pertæsus, ut scribit, morum perversitatem ejus: ac statim Liviam Drusillam matrimonio Tiberii Neronis, & quidem prægnantem, abduxit, dilexitque & probavit unicè ac perseveranter.

63. Ex Scribonia Juliam, ex * Livia nihil liberorum tulit, cum maximè cuperet. Infans, qui conceptus erat, immaturus est editus. Juliam primùm Marcello Octaviæ sororis suæ filio, tantum quod pueritiam egresso: deinde ut is obiit, M. Agrippæ nuptum dedit: exoratâ sorore ut sibi genero cederet. Nam tunc Agrippa alteram Marcellarum habebat, & ex ea liberos. Hoc quoque defuncto, multis, ac diu, etiam ex equestri ordine, circumspectis conditionibus, Tiberium privignum suum elegit: coëgitque prægnantem uxorem, & ex qua jam pater erat, dimittere. M. Antonius scribit, *Primum eum Antonio filio suo despondisse Juliam: dein Cotisoni Getarum regi: quo tempore sibi quoque invicem filiam, Regis in matrimonium petiisse.*

Livia. Rarissima sunt ejus ut ut ab Augusto unice ac perseveranter dilectæ numismata. Superfedemus præclaro illi græco in Regem Christianissimum à nobis derivato, cæterisque ex ære mediocri à nobis vulgatis. Unum nunc erit cunctorum, non minùs titulo quàm raritate superbum. Inscriptionem præterea adjunximus à Busbequio in Hispaniis notatam, deinde à curiosissimis Lipsio Gruteroque, p. 234. transcriptam.

JULIÆ AVG.
 DIVI F. MATRI
 TI. CÆSARIS AVG.
 PRINCIPIS ET CONSERVATORIS
 ET DRVSI GERMANICI
 M. CORNELIVS PROCVLVS
 PONTIFEX
 CÆSARVM.

Æ

P

64. Nepotes ex Agrippa & Julia tres habuit, Cajum, Lucium, & Agrippam: neptes duas, Juliam L. Paulo Censoris filio, Agrippinam Germanico fororis suæ nepoti collocavit. Cajum & Lucium adoptavit domi per assem & libram emptos à patre Agrippa: tenerosque adhuc ad curam Reipublicæ admovit: & Consules designatos circum provincias exercitusque dimisit. Filiam & neptes ita instituit, ut etiam lanificio assuefaceret: veterarétque loqui, aut agere quidquam, nisi propalàm, & quod in diurnos commentarios referretur. Extraneorum quidem coetu adeò prohibuit, ut L. Tucinio, claro decoroque juveni, scripserit quondam, *Parùm modestè fecisse eum, quòd filiam suam Bajas salutatum venisset.* Nepotes, & litteras & natare aliáque rudimenta per se plerumque docuit: ac nihil æquè laboravit quàm ut imitarentur chirographum suum. Neque cœnavit unà, nisi ut in imo lecto assiderent: neque iter fecit, nisi ut vehiculo anteirent, aut circa adequarent.

65. Sed lætum eum atque fidentem & sobole & disciplinâ domus, Fortuna destituit. Julias, filiam & neptem, omnibus probris contaminatas, relegavit. Cajum & Lucium in duodeviginti mensium spatio amisit ambos: Cajo, in Lycia: Lucio, Massiliæ, defunctis. Tertium nepotem Agrippam, simulque privignum Tiberium adoptavit in foro, lege Curiatâ. Ex quibus Agrippam, brevi ob ingenium sordidum ac ferox, abdicavit, seposuitque Surrentum. Aliquantò autem patientiùs mortem quàm dedecora suorum tulit.

Nam * Caji Luciique casu non adeò fractus, de filia, absens, ac libello per quæstorem recitato, notum senatui fecit: abstinuitque congressu hominum diu, præ pudore: etiam de necanda deliberavit. Certè cum sub idem tempus una ex consciis liberta, Phœbe nomine, suspendio vitam fuisset: *Maluisse se, ait, Phœbes patrem*

Caji Luciique. Filii erant Agrippæ & Juliæ, ab avo Augusto adoptati. Hos ut Cæsares & orbis Dominos suspiciebant populi, quos etiamnum juvenes omni honorum genere prosequuti sunt. Aversas earum facies repræsentat Colonia Victrix Tarraco, ut & altera, quam etsi frequenter inspectis ejusdem nummis adipisci nunquam licuit, adeò parùm erant integri. Licuit modò ista Duumvirorum nomina sicut inscripta sunt, erugere. Posteriores duos longè rariores ducò. Cajum JULIA TRADUCTA Maurentiæ urbs, *Tanger* vulgò dicta, uvæ racemi venerata est, qui circa Gades

hinc & inde pretiosissimi saporis est. Eiusdem nummum possideo PERMISSU CÆsarìs AVGVSTI alibi declarandum. *Coloniam factam à Claudio Imperatore. TRADUCTAMQUE JULIAM nominatam docet Plinius, libr. 5. cap. 1.* Cujus errorem manifestum faciunt, cum hic Lucii nummus tum & Augusti, quorum temporibus JULIA TRADUCTA dicebatur: Potuit quidem ab Imperatore Claudio ampliari & ornari. Capricornus à Cæsarensibus signatus est in honorem Lucii, celebre illud Augusti thema natalitium innuens: Aliquid deesse superioris nummi parti suspicor.

fuisse. * Relegatæ, usum vini, omnemque delictiorem cultum, ademit: neque adiri à quopiam libero, servove, nisi se consulto, permisit: & ita ut certior fieret, quâ is ætate, quâ staturâ, colore esset, etiam quibus corporis notis vel cicatricibus. Post quinquennium demùm ex insula in continentem, lenioribusq; paullo conditionibus, transtulit eam: nam ut omninò revocaret, exorari nullo modo potuit: deprecanti sæpè Populo Romano & pertinaciùs instanti, *tabes filias talesque conjuges* pro concione imprecatus. Ex nepte Julia, post damnationem, editum infantem agnosci aliq̄ue vetuit. Agrippam nihilo tractabiliorem, imò in dies amentiosem, in insulam transportavit, sepsitque insuper custodiâ militum. Cavet etiam senatus-consulto, ut eodem loci in perpetuum contineretur: atque ad omnem & ejus & Juliarum mentionem ingemiscens, proclamare etiam solebat,

* Αἰδ' ὄφελον ἀγαμὸς τ' ἔμμεναί, ἀγονὸς τ' ἀπολείδου.

Quàm convenit celibem manere, & sine liberis interire.

Relegata usum vini. Julia Augusti ex Scriboniâ filia usque ad eò probris contaminata fuit, ut nunquam vel instante Populo Rom. parentem Aug. mitigare potuerit, addito: *citiùs aquam mixtum iri, quàm se illam in patriam resti-*

tutum: de quo Appianus, *libr. 55.* In exilio tandem misera obiit, quamvis divinis honoribus priùs culta videatur, ut docet rarissimus hic nummulus, Liviam ut Junonem, Juliam & Venerem celebrans.

nec aliter illos appellare quam *treis vomicas* aut *tria carcinomata sua*.

66. Amicitias neque facile admisit, & constantissime retinuit: non tantum virtutes ac merita cujusque dignè profecutus, sed vitia quoque & delicta dumtaxat modica perpeffus. Neque enim temerè, ex omni numero, in amicitia ejus afflicti reperientur, præter Salvidienum Rufum, quem ad consulatum usque, & Cornelium Gallum quem ad præfecturam Ægypti, ex infimâ utrumque fortunâ, provexerat. Quorum alterum res novas molientem, damnandum senatui tradidit: alteri ob ingratum & malevolum animum, domo & provinciis suis interdixit. Sed Gallo quoque & accusatorum denuntiationibus & senatusconsultis ad necem compulso, laudavit quidem pietatem tantoperè pro se indignantium: cæterum & illacrymavit, & vicem suam conquestus est, *quòd sibi soli non liceret amicis, quatenus vellet, irasci*. Reliqui potentiâ atque opibus ad finem vitæ sui quisque ordinis principes floruerunt: quamquam & offensis intervenientibus. Desideravit enim nonnunquam, ne de pluribus referam, & M. Agrippæ patientiam, & Mæcenatis taciturnitatem: cum ille ex levi rigoris suspicione, & quòd Marcellus sibi anteferretur, Mitylenas se, relictis omnibus contulisset; hic, secretum de compertâ Murenæ conjuratione uxori Terentiæ prodidisset. Exegit & ipse invicem ab amicis benevolentiam mutuam, tam à defunctis quàm à vivis. Nam quamvis minimè appeteret hereditates, ut qui numquam ex ignoti testamento capere quidquam sustinuerit,

amicorum tamen suprema iudicia morosissimè pensavit: neque dolore dissimulato, si parcius, aut citra honorem verborum; neque gaudio, si gratè pièque quis se profecutus fuisset. Legata, vel partes hereditatum, à quibuscùmque parentibus relicta sibi, aut statim liberis eorum concedere, aut, si pupillari ætate essent, die virilis togæ, vel nuptiarum, cum incremento restituere consueverat.

67. Patronus Dominusque non minus severus quàm facilis & clemens, multos libertorum in honore usu maximo habuit: ut Licinium Enceladum, aliòsque. Cosmum servum gravissimè de se opinantem, non ultra quàm compedibus coërcuit. Diomedem dispensatorem, à quo, simul ambulante, incurrenti repentè fero apro per metum objectus est, maluit timiditatis arguere quàm noxæ: rémque non minimi periculi, quia tamen fraus aberat, in jocum vertit. Idem Proculum ex acceptissimis libertis mori coëgit, compertum adulterare matronas: Thallo à manu, quòd pro epistola prodita denarios quingentos accepisset, crura effregit. Pædagogum ministròsque Caji filii, per occasionem valetudinis mortisque ejus, superbè avarèque in provincia grassantes, oneratis gravi pondere cervicibus, præcipitavit in flumen.

68. Primâ juventâ variorum dedecorum infamiam subiit. Sextus Pompejus ut effœminatum insectatus est. M. Antonius adoptionem avunculi stupro meritum. Item Lucius Marci frater, quasi pudicitiam delibatam à Cæsare, A. etiam Hirtio in Hispania CCC. millibus nummùm substraverit: solitùsque sit crura subuere

nuce ardenti, quò mollior pilus surgeret. Sed & populus quondam universus ludorum die, & accepit in contumeliam ejus, & assensu maximo comprobavit versum in scena pronuntiatum de Gallo matris Deum tympanizante.

Videsne ut cinædus orbem digito temperet?

69. Adulteria quidem exercuisse, ne amici quidem negant: excusantes fanè, non libidine, sed ratione commissâ: quò facilius consilia adversariorum per cujusque mulieres exquireret. Marcus Antonius super festinatas Liviæ nuptias objecit, & fœminam consularem è triclinio viri coram in cubiculum abductam, rursus in convivium rubentibus auriculis, incomptiore capillo reductam: & dimissam Scriboniam, quia liberiùs doluisset nimiam potentiam pellicis: & condiciones quæsitas per amicos, qui matresfamilias & adultas ætate virgines denudarent, atque perspicerent, tamquam Thoranio mangone vendente. Scribit etiam ad ipsum hoc familiariter adhuc, nec dum planè inimicus, aut hostis. *Quid te mutavit? quòd reginam in eo? uxor mea est. Nunc cœpi, an abhinc annos novem? tu deinde solam Drusillam inis? ita valeas uti tu hanc epistolam cum leges, non inieris Tertullam, aut Terentillam, aut Rufillam, aut Salviam Titisceniam, aut omnes. Anne refert ubi es in quam arrigas?*

70. Cœna quoque ejus secretior in fabulis fuit, quæ vulgò * *duodécim* vocabatur; in qua deorum

dearumque habitu discubuisse convivas, & ipsum pro Apolline ornatum, non Antonii modò epistolæ singulorum nomina amarissimè anumerantis, exprobrant, sed & sine auctore notissimi versus:

*Cum primum istorum conduxit mensa choragum,
Sèxque deos vidit Mallia, sèxque deas:*

Impia dum Phœbi Caesar mendacia ludit,

Dum nova divorum cœnat adulteria:

Omnia se à terris tunc Numina declinarunt:

Fugit & auratos Jupiter ipse thronos.

Auxit cœnæ rumore summa tunc in civitate penuria ac fames. Acclamatumque est postridie, frumentum omne deos comedisse: & Casarem esse planè Apollinem, sed Tortorem, quo cognomine is Deus quadam in parte Urbis colebatur. Notatus est ut pretiosæ supellectilis Corinthiorumque præcupidus, & alexæ indulgens. Nam & proscriptionis tempore ad statuam ejus adscriptum est,

Pater argentarius, ego Corintharius:

cùm existimaretur, quosdam propter vasa Corinthia inter proscriptos curasse referendos. Et deinde bello Siciliensi epigramma vulgatum est,

Postquam bis classe victus naves perdidit,

Aliquando ut vincat, ludit assiduè aleam.

71. Ex quibus sive criminibus sive maledictis, infamiam impuditiæ facillimè refutavit, & præsentis & posterae vitæ castitate. Item lautitiarum invidiam, cùm & Alexandria captâ, nihil sibi præter unum murrhinum calicem, ex instrumento regio, retinuerit, & mox vasa aurea

aurea affiduiſſimi uſus conſlauerit omnia. Circa libidines hæſit : poſtea quóque, ut ferunt, ad vitiandas virgines promptior, quæ ſibi undique etiam ab uxore conquirentur. Aleæ rumorem nullo modo expavit : luſitque ſimpliciter & palàm oblectamenti cauſſâ etiam ſenex : ac præterquam Decembri menſe, aliis quoque feſtis profeſtisque diebus. Nec id dubium eſt : autographâ quãdam epiſtolâ, *Cænavi*, ait, *mi Tiberi, cum iſdem. Acceſſerunt conuiua Vinicius & Silvius pater. Inter cœnam & luſimus, * γεροντικὸς & heri & hodie. Talis enim jaçtatis, ut quiſque canem, aut ſenionem miſerat, in ſingulos talos ſingulos denarios in medium conſerebat : quos tollebat uniuerſos qui Venerem jecerat. Et ruruſ aliis litteris, Nos, mi Tiberi, Quinquatriis ſatis jucundè egimus. Luſimus enim per omnes dies, forúmque aleatorium caſecimus. Frater tuus magnis clamoribus rem geſſit. Ad ſummam tamen perdidit non multum : ſed ex magnis detrimentis præter ſpem paulatim retractus eſt. Ego perdididi viginti millia nummùm, meo nomine : ſed cum effuſè in luſu liberalis fuiſſem, ut ſoleo plerúmque. Nam ſi, quas manus remiſi cuique, exegiſſem, aut retinuiſſem quod cuiq; donavi, viciffem vel quinquaginta millia. Sed hoc malo. Benignitas enim mea me ad cœleſtem gloriam efferet. Scribit ad filiam ; Miſi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos ſingulis conuiuis dederam, ſi vellent inter ſe inter cœnam vel talis, vel par impar ludere.*

Seniliter.

Q

72. In cæteris partibus vitæ continentissimum fuisse constat, ac sine suspitione ullius vitij. Habitavit primò juxta Romanum Forum supra Scalas anularias, in domo quæ Calvi oratoris fuerat: postea in Palatio: sed nihilo minùs in ædibus modicis Hortensianis, & neque laxitate neque cultu conspicuis: ut in quibus porticus breves essent. Albanarum columnarum, & sine marmore ullo aut insigni pavimento conclavia. Ac per annos amplius quadraginta eodem cubiculo hieme & æstate mansit: quamvis parùm salubrem valetudini suæ Urbem hieme experiretur, assiduèque in Urbe hiemaret. Si quando quid secretò aut sine interpellatione agere proposuisset, erat illi locus in edito singularis, quem Syracusas & * τεχνόφουον vocabat: huc transibat, aut in alicujus libertorum suburbanum: æger autem in domo Mæcenatis cubabat. Ex secessibus præcipuè frequentavit maritima, insulàsque Campaniæ, aut proxima Urbi oppida, Lanuvium, Præneste, Tibur: ubi etiam in porticibus Herculis templi persæpè jus dixit. Ampla & operosa prætoria gravabatur. Et neptis quidem suæ Juliæ, profusè ab ea extructa, etiam diruit ad solum: sua vero quamvis modica, non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quàm xylistis & nemoribus excoluit, rebùsque vetustate ac raritate notabilibus: qualia sunt Capreis immanium belluarum ferarumque membra prægrandia, quæ dicuntur Gigantum ossa, & arma Heroum.

73. Instrumenti ejus & supellectilis parcimonia apparet etiam nunc, residuis lectis atque mensis,

Artes producens.

quorum plerâque vix privatæ elegantix sint. Ne toro quidem cubuisse ajunt, nisi humili & modicè instrato. Veste non temerè aliâ quàm domesticâ usus est, ab uxore & sorore & filiâ neptibusque confectâ: togis, neque restrictis neque fufis: clavo, nec lato nec angusto: calceamentis altiusculis, ut procerior quàm erat, videretur. Et forensia autem, & calceos numquam non intra cubiculum habuit, ad subitos repentinósque casus parata.

74. Convivabatur & assiduè, nec umquam nisi rectâ: non sine magno ordinum hominúmque delectu Valerius Messalla tradit, neminem umquam libertinorum adhibitum ab eo cœnæ, excepto Menâ, sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeji classem. Ipse scribit invitasse se quendam, in cujus villa maneret, qui speculator suus olim fuisset. Convivia nonnumquam & seriùs inibat, & maturiùs relinquebat: cùm convivæ & cœnare inciperent priùs quàm ille discumberet, & permanerent digresso eo. Cœnam trinis ferculis, aut, cùm abundantissimè, senis, præbebat, ut non nimio sumptu, ita summâ comitate. Nam & ad communionem sermonis tacentes vel submissim fabulantes provocabat, & aut acromata, & histriones, aut etiam triviales ex circo ludios interponebat, ac frequentiùs aretalogos.

75. Festos & solennes dies profusissimè, nonnumquam joculariter tantùm, celebrabat. Saturnalibus, & si quando aliàs libuisset, modò munera dividebat, vestem, & aurum, & argentum: modò

nummos omnis notæ, etiam * veteres regios ac peregrinos: interdum nihil præter cilicia & spongas, & rutabula, & forpices, atque alia id genus, titulis obscuris & ambiguis. Solebat & inæqualissimarum rerum sortes, & adversas tabularum picturas in convivio venditare: incertoque casu spem mercantium vel frustrari vel explere: ita ut per singulos lectos licitatio fieret, & seu jactura seu lucrum communicaretur.

76. Cibi (nam ne hoc quidem omiserim) minimi erat, atque vulgaris ferè. Secundarium panem, & pisciculos minutos, & caseum bubulum manu pressum, & ficos virides biferas maximè appetebat: vescebatúrque & ante cœnam, quocumque tempore & loco, quo stomachus desiderasset. Verba ipsius ex epistolis sunt: *Nos in effedo panem & palmulas gustavimus.* Et iterum: *Dum lectica ex regia domum redeo, panis unciam cum paucis acinis uvæ duraciæ comedi.* Et rursus: *Ne Judæus quidem, mi Tiberi, tam diligenter sabbatis jejunium servat, quàm ego hodie servavi: qui in balineo demum post horam primam noctis duas buccas manducavi priùs quàm ungi inciperem.* Ex hac observantia, nonnunquam vel ante initum, vel post dimissum convivium solus cœnitabat, cum pleno convivio nihil tangeret.

Nummos veteres Regios ac peregrinos. Certum est non reperiri nummos antiquiores iis, qui à Græciæ Regibus percussæ sunt: De his enim potiùs quàm de Romanis intelligendus hic locus mihi videtur. Sed quorum omnium, quos hodie tenemus, sint antiquissimi, inter eruditos disceptatur. Sunt qui

Amyntæ Regis Macedonum numismatibus primum hunc vetustatis locum deferant; at opinionem hanc alia vetustiora, quæ nostris oculis uti pavimus, facile convellunt. Verùm aliâ occasione, commodior erit controversiam hanc dirimendi locus.

77. Vini quoque naturâ parcissimus erat. Non amplius ter bibere eum solitum super cœnam in castris apud Mutinam Cornelius Nepos tradit. Postea, quoties largissimè se invitaret, senos sextantes non excessit, aut, si excessisset, rejiciebat. Et maximè delectatus est Rhætico, neque temerè interdiu bibit. Pro potione fumebat perfusum aquâ frigidâ panem, aut cucumeris frustum, vel lactuculæ thyrsum, aut recens acidûmve pomum succi vinosioris.

78. Post cibum meridianum, ita ut vestitus calceatusq; erat, relectis pedibus paullisper conquiescebat, oppositâ ad oculos manu. A cœna lucubratoriam se in lecticulam recipiebat. Ibi donec residua diurni actus, aut omnia, aut ex maxima parte, conficeret, ad multam noctem permanebat. In lectum inde transgressus, non amplius, cùm plurimum, quàm septem horas dormiebat: ac ne eas quidem continuas, sed ut in illo temporis spatio ter aut quater expergisceretur. Si interruptum somnum recuperare, ut evenit, non posset: lectoribus, aut fabulatoribus arcessitis, resumebat, producebatque ultra primam sæpè lucem. Nec in tenebris vigilavit umquam, nisi assidente aliquo. Matutinâ vigiliâ offendebatur: ac si vel officii, vel sacri causâ maturius evigilandum esset, ne id contra commodum faceret, in proximo cujuscûmq; domesticorum cœnaculo manebat. Sic quoque sæpè indigens somni, & dum per vicos deportaretur, & depositâ lecticâ inter aliquas moras condormiebat.

79. Formâ fuit eximiâ, & per omnes ætatis gradus venustissimâ: quamquam & omnis lenocinii negligens, & in capite comendo tam incuriosus, ut raptim compluribus simul tonsoribus operam daret: ac modò tonderet, modò raderet barbam: eoque ipso tempore aut legeret aliquid, aut etiam scriberet. Vultu erat, vel in sermone, vel tacitus, adeò tranquillo serenôque, ut quidam è primoribus Galliarum confessus sit inter suos, eò se inhibitum ac remollitum, quò minùs, ut destinarat, in transitu Alpium per simulationem colloquii propiùs admissus, in præcipitium propelleret. Oculos habuit claros ac nitidos: quibus etiam existimari volebat inesse quiddam divini vigoris: gaudebátque, si quis sibi acriùs contuenti, quasi ad fulgorem Solis, vultum submitteret: sed in senectâ, sinistro minus vidit. Dentes raros & exiguos, & scabros: capillum leviter inflexum & sufflavum, supercilia conjuncta, mediocres aures: nasum & à summo eminentiorem, & ab imo deductiorem: colorem inter aquilum candidúmque: staturam brevem: (quam tamen Julius Marathus libertus etiam in memoriam ejus quinque pedum & dodrantis fuisse tradit:) sed quæ & commoditate & equitate membrorum occuleretur: ut nonnisi ex comparatione adstantis alicujus procerioris intelligi posset.

80. Corpore traditur maculoso, dispersis per pectus atque alvum genitivis notis, in modum & ordinem ac numerum stellarum cœlestis Uisæ: sed & callis quibusdam ex prurigine corporis, assiduôque & vehementi strigilis usu, plurifariâ concretis, ad

impetiginis formam. Coxendice, & femore, & crure sinistro, non perinde valebat, ut sæpè etiam inde claudicaret: sed remedio harenarum atque arundinum confirmabatur. Dextræ quoque manus digitum salutarem, tam imbecillum interdum sentiebat, ut torpentem contractumque frigore, vix cornei circuli supplemento scripturæ admoveret. Questus est & de vesica, cujus dolore, calculis demùm per urinam ejectis, levabatur.

81. Graves & periculosas valetudines per omnem vitam aliquot expertus est: præcipuè Cantabriâ domitâ, cum etiam distillationibus jocinore vitiatò, ad desperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi necessariò subiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus: auctore Antonio Musa. Quasdam & anniversarias, ac tempore certo recurrentes experiebat. Nam sub natalem suum plerùmque languebat: & initio veris præcordiorum inflatione tentabatur: austrinis autem tempestatibus gravedine. Quare quassato corpore, neque frigora neque æstus facillè tolerabat.

82. Hieme quaternis cum pingui toga tunicis, & subuculæ thorace laneo, & feminalibus, & tibialibus, ac sæpè in peristylio saliente aquâ, atque etiam ventilante aliquo cubabat. Solis verò ne hiberni quidem patiens, domi quoque nonnisi petasatus sub divo spatiabatur. Itinera lecticâ, & noctibus ferè, eaque lenta ac minuta faciebat, ut Praeneste vel Tibur biduò procederet. Ac si quò pervenire mari posset, potius navigabat. Verùm tantam

infirmi-
tatem magnâ curâ tuebatur, in primis lavandi
raritate. Ungebatur enim sæpiùs, & sudabat ad flammam:
deinde perfundebatur è gelidâ aquâ vel Sole multo
calesctâ. At quoties neivorum causâ, marinis,
Albulisque calidis utendum esset, contentus hoc erat, ut
insidens ligneo folio, quod ipse Hispanico verbo *duretam*
vocabat, manus ad pedes alterni, jactaret.

83. Exercitationes campestris equorum & armorum
statim post civilia bella omisit: & ad pilam primò
folliculúmque transit: mox nihil aliud quàm vectabatur
& deambulabat: ita ut in extremis spatiis subsultim
decurreret, festertio vel lodicula involutus. Animi
laxandi causâ, modò piscabarur hamo: modò talis, aut
ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis, quos
facie & garrulitate amabiles undique conquirebat,
præcipuè Mauros & Syros. Nam pumilos, atque
distortos, & omneis generis ejusdem, ut ludibria naturæ
malique ominis, abhorrebat.

84. Eloquentiam studiâque liberalia ab ætate primâ
& cupidè & laborissimè exercuit. Mutinensi bello in
tanta mole rerum, & legisse & scripsisse & declamasse
quotidietraditur. Nam deinceps neque in senatu, neque
apud populum, neque apud milites locutus est umquam,
nisi meditatâ & compositâ oratione: quamvis non
deficeret ad subita, extemporali facultate. Ac ne periculum
memoriæ adiret, aut in ediscendo tempus absumeret,
instituit recitare omnia. Sermones quoque cum singulis,
atque etiam cum Livia sua graviore, nonnisi in scriptis,
& è libello habebat: ne plus minúsve loqueretur ex
tempore.

tempore. Pronuntiabat dulci & proprio quodam oris sono: dabátque assidue phonaſco operam: sed nonnumquam infirmatis faucibus, præconis voce ad populum concionatus est.

85. Multa varii generis prosâ oratione composuit, ex quibus nonnulla in cœtu familiarium, velut in auditorio recitavit: sicut *Rescripta Bruto de Catone*, Quæ volumina cum jam senior ex magna parte legisset, fatigatus, Tiberio tradidit perlegenda. Item *Hortationes ad Philosophiam*: & aliqua *De vita sua*, quam tredecim libris, Cantabrico tenus bello, nec ultra exposuit. Poëticam summam attigit. Unus liber exstat scriptus ab eo hexametris versibus, * cujus & argumentum & titulus est, SICILIA. Exstat alter æquè modicus *Epigrammatum*, quæ ferè tempore balnei meditabatur. Nam tragœdiam magno impetu exorsus, non succedente stylo, abolevit: quærentibusque amicis, *quidnam Ajax ageret*, respondit, *Ajacem suum in spongiam incubuisse*.

86. Genus eloquendi secutus est elegans & temperatum: vitatis sententiarum ineptiis, atque

Cujus argumentum & titulus est SICILIA. Sicilia tantum nata laudum suarum præconem, ne ingrati animi notam incurreret, eundem nummis suis frequenter concelebravit, ut ex subje-

ctis patet. Utramque fortunam in Sicilia expertus erat Augustus, bis classe victus naves in ejus oris perdidit, demùm eâ potitus est, devicto Sexto Pompejo.

inconcinnitate, & reconditorum verborum, ut ipse dicit, foetoribus. Præcipuamque curam duxit, sensum animi quam apertissimè exprimere, quod quò facilius efficeret, ant nec ubi lectorem vel auditorem obturbaret, ac moraretur, neque præpositiones verbis addere, neque conjunctiones sæpius iterare dubitavit, quæ detractæ afferunt aliquid obscuritatis, etsi gratiam augent. Cacozelos & antiquarios, ut diverso genere vitiosos, pari fastidio spreuit. Exagitabat nonnūquam in primis Mæcenatem suum, cuius * *μυροβρεχῆς*, ut ait, *cincinnos* usquequaque persequitur, & imitando per jocum irridet. Sed nec Tiberio parcat & exoletas interdum, & reconditas voces aucupanti. M. quidem Antonium, ut insanum, increpat: quasi ea scribentem quæ mitentur potius homines quam intelligant. Deinde ludens malum & inconstans in eligendo genere dicendi ingenium ejus, addidit hæc: *Tuque dubitas Cimberne Annius an Veranius Flaccus imitandi sint tibi? ita ut verbis quæ C. Sallustius excerpfit ex Originibus Catonis, utaris? an potius Asiaticorum oratorum inanibus sententiis, verborum volubilitas in nostrum sermonem transferenda?* Et quadam epistola Agrippinæ neptis ingenium collaudans: *Sed opus est, inquit, dare te operam ne molestè scribas aut loquaris.*

87. Quotidiano sermone quædam frequentius & notabiliter usurpasse eum, litteræ ipsius autographæ ostentant. In quibus identidem cum aliquos numquam

soluturos significare vult, *Ad Kalendas græcas soluturos* ait: & cùm hortatur ferenda esse præsentia, qualiacumq; sint, *Contenti simus hoc Catone*: & ad exprimendam festinatæ rei velocitatem, *Velocius quam asparagi coquantur*. Ponit assiduè & pro stulto *baceolum*: & pro pullo, *pullejaceum*: & pro cerito, *vacerrosum*: & *vapidè* sese habere, pro malè: & *betiffare*, pro languere quod vulgò *lachaniffare* dicitur. Item *simus*, pro fumus: & *domos* genitivo casu singulari, pro domus. Nec umquam aliter hæc duo, ne quis mendam magis quàm consuetudinem putet. Notavi & in chirographo ejus illa præcipuè: * non dividit verba, nec ab extrema parte versuum abundantes litteras in alterum transfert: sed ibidem statim subjicit circumducitque.

88. Orthographiam, id est, formulam rationémque scribendi à grammaticis institutam, non adeò custodit: ac videtur eorum sequi potius opinionem, qui perinde scribendum ac loquamur existiment. Nam quòd sæpè non litteras modò sed syllabas aut permutat aut præterit, communis hominum error est. Nec ego id notarem, nisi mihi mirum videretur, tradidisse aliquos, legato eum consulari successorem dedisse, ut rudi & indocto, cujus manu *ixi pro ipsi* scriptum animadverterit. Quoties autem per notas scribit, b, pro a: c, pro b, ac deinceps eadem ratione sequentes litteras ponit, pro z autem duplex a a.

Non dividit verba, &c. Quod ut olim quodam opere suo imitatus est, sic nos gallicæ linguæ coryphæus Balsacius in hac Suetonii editione.

89. Ne græcarum quidem disciplinarum leuiore studio tenebatur : in quibus & ipsis præstabat largiter, magistro dicendi usus Apollodoro Pergameno, quem jam grandem natu, Apolloniam quoque secum ab Urbe juvenis adhuc eduxerat. Deinde etiam eruditione variâ repletus, Sphæri, Arei philosophi, filiorumque ejus Dionisii & Nicanoris contubernium iniit : non tamen ut aut loqueretur expedite, aut componere aliquid auderet. Nam & si quid res exigeret, latinè formabat, vertendumque alii dabat. Sed planè poëmatum quoque non imperitus, delectatur etiam comœdiâ veteri, & sæpè eam exhibuit publicis spectaculis. In evolvendis utriusque linguæ auctoribus, nihil æquè sectabatur quàm præcepta & exempla publicè vel privatim salubria : eaque ad verbum excerpta, aut ad domesticos, aut ad exercituum provinciarumque rectores, aut ad Urbis magistratus plerumque mittebat prout quique monitione indigerent. Etiam libros totos & senatui recitavit, & populo notos per edictum sæpè fecit: ut orationes Q. Metelli, *De prole augenda*, & Rutilii, *De modo edificiorum*: quò magis persuaderet, utramque rem non à se primo animadversam, sed antiquis jam tunc curæ fuisse. Ingenia seculi sui omnibus modis fovit. Recitantes & benignè & patienter audivit: nectantum carmina & historias sed & orationes & dialogos. Componi tamen aliquid de se, nisi & seriò, & à præstantissimis, offendebatur: admonebátque Prætores, ne paterentur nomen suum commissionibus obsolescere.

90. Circa religiones talem accepimus. Tonitrua & fulgura paullo infirmius expavescebat: ut semper & ubique pellem vituli marini circumferret, pro remedio: atque ad omnem majoris tempestatis suspicionem, in abditum & concameratum locum se reciperet: consternatus olim per nocturnum iter transcursu fulguris, ut supra diximus.

91. Somnia neque sua, neque aliena de se negligebat. Philippensi acie quamvis statuisset non egredi tabernaculo propter valetudinem; egressus est tamen amici somnio monitus: cessitque res prosperè, quando captis castris, lectica ejus, quasi ibi cubans remansisset, concursu hostium confossa atque lacerata est. Ipse per omne ver, plurima, & formidolosissima, & vana, & irrita videbat: reliquo tempore rariora, & minus vana. Cum dedicatam in Capitolio ædem Tonanti Jovi assiduè frequentaret, somniavit queri Capitolinum Jovem cultores sibi abduci, seque respondisse; Tonantem pro janitore ei appositum: ideoque mox tintinnabulis fastigium ædis redimivit, quòd ea ferè januis dependebant. Ex nocturno visu etiam stipem quotannis die certo emendicabat à populo, cavam manum asses porrigentibus præbens.

92. Auspicia quædam & omina pro certissimis observabat. Si mane sibi calceus perperam, ac sinister pro dextero, induceretur, ut dirum: si terrâ marive ingrediente se longinquam profectionem, fortè rorasset, ut lætum, maturique & prosperi reditus. Sed & ostentis præcipuè movebatur. Enatam inter juncturas lapidum ante domum suam palmam in compluvium deorum

Penatium transtulit: utque coalesceret, magnoperè curavit. Apud insulam Capreas, veterrimæ ilicis demissos jam ad terram languentésque ramos convaluisse adventu suo, adeò letatus est, ut eas cum republica Neapolitanorum permutaverit, Ænariâ datâ. Observabat & dies quosdam, ne aut postridie nundinas quoquam proficisceretur: aut Nonis quidquam rei feriæ inchoaret: nihil in hoc quidem aliud devitans, ut ad Tiberium scribit, quàm

* *Δυσφημίαν* nominis.

93. Peregrinarum cærimoniârum, sicut veteres ac præceptas reverentissimè coluit, ita cæteras contemptui habuit. Namque Athenis initiatus, cum postea Romæ pro tribunali de privilegio sacerdotum Atticæ Cereris cognosceret, & quædam secretiora proponerentur, dimisso concilio & coronâ circumstantium, solus audiit disceptantes. At contrâ non modò in peragranda Ægypto paulùm deflectere ad visendam Apin supersedit: sed & Cajum nepotem, quòd Judæam prætervehens, apud Hierosolymam non supplicasset, collaudavit.

94. Et quoniam ad hoc ventum est, non abs re fuerit subtexere quæ ei priùs quàm nasceretur, & ipso natali die, ac deinceps evenerint, quibus futura magnitudo ejus, & perpetua felicitas sperari animadvertique posset. Velitris antiquitùs tacta de cœlo parte muri, responsum est ejus oppidi civem quandoque rerum potiturum: quâ fiducia Velitri, & tunc statim & postea sapiùs pænè ad exitium sui cum Populo Romano belligeraverant. Serò tandem documentis apparuit, ostentum illud, Augusti

Diffamationem.

potentiam portendisse. Auctor est Julius Marathus, ante paucos quàm nasceretur menses, prodigium Romæ factum publicè, quo denuntiabatur Regem Populi Rom. Naturam parturire: senatum exterritum censuisse ne quis illo anno genitus educaretur: eos qui gravidas uxores haberent, quo ad se quisque spem traheret, curasse ne senatus-consultum ad ærarium deferretur. In Asclepiadis Medentis * *θεολογικῶν* libris lego, Atiam, cum ad solenne Apollinis sacrum media nocte venisset, positâ in templo lecticâ, dum cæteræ matronæ dormirent, obdormisse; draconem repentè irrepisse ad eam, pauloque post egressum: illamque expergefactam quasi à concubitu mariti purificasse se: & statim in corpore ejus exstitisse maculam, velut depicti draconis: nec potuisse umquam eximi: adeò ut mox publicis balneis perpetuò abstinuerit: Augustum natum mense decimo, & ob hoc * Apollinis filium existimatum. Eadem Atia prius quàm pareret,

De rebus divinis.

Apollinis filium existimatum. His jungi possunt quæ dicta sunt supra cap. 70. Cœnam Augusti secretiorem in fabulis fuisse, quæ vulgò *Ασκληπιᾶδος* vocabatur: in qua Deorum Dearumque habitu discubuisse convivæ, & ipsum pro Apolline ornatum, &c. Acclamatum est postridie Casarem esse planè Apollinem. Quò referri potest quod scribit Auctor noster, in Nerone, cap. 12. Citharam à Judicibus ad se delatam adoravit, ferrique

ad Augusti statuam jusit. Hinc frequenter illum Apollinis habitu numismata repræsentant, & præcipuè Actii: illius enim ope, ut sibi persuadebat, aliisque persuadere conabatur, amplissimam obtinuerat victoriam, qua orbis Dominus factus est: Tripolitanorum nummum vulgavimus inter æreos, pag. 44. in quo Augustus sub effigie Apollinis signatus est appositâ coram cithara.

somniavit intestina sua ferri ad sidera, explicarique per omnem terrarum & cœli ambitum. Somniavit & pater Octavius, utero Atiæ jubar Solis exortum. Quo natus est die, cùm de Catilinæ conjuratione ageretur in Curiâ, & Octavius ob uxoris puerperium ferius adfuisset, nota ac vulgata res est, P. Nigidium compertâ moræ causâ, ut horam quoque partus acceperit, affirmasse, *Dominum terrarum orbi natum*. Octavio postea cùm per secreta Thraciæ exercitum duceret, in Liberi patris luco barbarâ cærimoniâ de filio consulenti, idem affirmatum est à sacerdotibus: quòd infuso super altaria mero, tantum flammæ emicuisset, ut supergressa fastigium templi ad cœlum usque ferretur: unigue olim omnino Magno Alexandro apud eosdem aras sacrificanti, simile provenisset ostentum. Atque etiam sequenti nocte statim videre visus est filium mortali specie ampliorem * cum fulmine & sceptro, exuviisque Jovis Opt. Max. ac radiata corona super laureatum currum, bis fenis equis candore eximio

Cum fulmine. Ostenti famam juviffe atque ampliasse videtur Augustus, fulmine suæ faciei adjecto: sic enim in antiquis nummis conspicitur. Fortè ad Julium Cæsarem Augusti patrem refertur: illum enim, docente Dione lib. 44. Jovem fœdè adulantem Senatores nominaverunt. Δια τε αὐτῶν αὐτίμως
 ΙΟΥΑΙΟΝ προσκυρόσσαν, καὶ πᾶν αὐτῶ τῆ

ἐπιπέσει αὐτῷ τευκονιδίου ἐγνωσαν, καὶ τ' λ.
 Hinc, *Jupiter in cælis, CÆSAR regit omnia terris*. Nimum forte vulgaris esset observatio, Reges fulminare dici cùm quid in alicujus perdicionem moliantur: Etsi Ovidius se toties ab Augusti fulmine petitem queratur, & apud Virgilium legatur: *Cæsar ad altum Fulminat Euphratem*.

trahentibus.

trahentibus. * Infans adhuc, ut scriptum apud C. Drusum exstat, repositus vesperè in cunis à nutricula, loco plano, posterâ luce non comparuit: & diu quæsitus, tandem in altissima turri repertus est, jacens contra Solis exortum. Cùm primùm fari cœpisset, in avito suburbano obstrepentes fortè ranas silere iussit: atque ex eo negantur ibi ranæ coaxare. Ad quartum lapidem Campanæ viæ, in nemore prandenti, ex improvise aquila panem ei è manu rapiit, & cum altissimè volasset, rursus ex improvise leniter delapsa reddidit. Q. Catulus post dedicatum Capitolium, duabus continuis noctibus somniavit: primâ, Jovem Optim. Maxim. prætextatis compluribus circum aram ludentibus, unum secrevisse, atque in ejus sinum signum Reipublicæ quod manu gestaret, reposuisse, at in sequenti, animadvertisse se in gremio Capitolini Jovis eundem puerum: quem cùm detrahi iussisset, prohibito monitu Dei, tamquam is ad tutelam Reipublicæ educaretur. Ac die proximo obvium sibi Augustum, cùm incognitum aliàs haberet, non sine admiratione contuitus, simillimum dixit puero de quo somniasset. Quidam prius somnium Catuli aliter exponunt, quasi Juppiter compluribus prætextatis tutorem à se poscentibus, unum ex eis demonstrasset, ad quem omnia desideria sua referrent:

Infans adhuc. Solertiam Autoris nostri hæc indignant quæ non modò ad historiam spectant, verùm & ad religionem superstitionemque. Tot omina, tot somnia simplicitatem hominum, vel eruditissimis illis temporibus arguunt. Certè minutias Historiæ Augustæ, aliosque scriptores gravissimos, tam græcos, quàm latinos, consecutos esse mirandum est.

ejusque osculum delibatum digitis ad os suam retulisset. Marcus Cicero C. Cæsarem in Capitolium profecutus, somnium pristinae noctis familiaribus fortè narrabat: puerum, facie liberali, demissum cœlo, catenâ aureâ, ad fores Capitolii constitisse, eique Jovem flagellum tradidisse: deinde repente Augusto viso, quem ignotum adhuc plerisque avunculus Cæsar ad sacrificandum acciverat, affirmavit ipsum esse cujus imago secundum quietem sibi obversata sit. Sumentem virilem togam, tunica lati clavi resuta ex utraque parte, ad pedes decidit. Fuerunt qui interpretarentur, non aliud significare, quàm ut is ordo cujus insigne id esset, quandoque ei subjiceretur. Apud Mundam D. Julius castris locum capiens, cum silvam cæderet, arborem palmæ repertam conservari ut omen victoriæ, jussit: ex eâ continuo enata soboles, adeò in paucis diebus adolevit, ut non æquipararet modo matricem, verum etiam obtegeret, frequentareturque columbarum nidis: quamvis id avium genus duram & asperam frondem maximè vitet. Illo & præcipuè ostento motum Cæsarem ferunt, ne quem alium sibi succedere quàm fororis nepotem vellet. In secessu Apolloniæ Theogenis mathematici pergulam comite Agrippa ascenderat: cum Agrippæ, qui prior consulebat, magna, & panè incredibilia prædicerentur, reticere ipse genituram suam, nec velle edere, perseverabat, metu ac pudore, ne minor inveniretur. Quâ tamen post multas adhortationes vix & cunctanter editâ, exsilivit Theogenes, adoravitque eum. Tantam mox fiduciam fati Augustus habuit, ut

thema suum vulgaverit, * nummumque argenteum notâ fideris Capricorni, quo natus est, percusserit.

95. Post necem Cæsaris, reverso ab Apollonia & ingrediente eo Urbem, repentè liquido ac puro sereno, circulus ad speciem cœlestis arcus orbem Solis ambiit: ac subinde Juliæ Cæsaris filiæ monumentum fulmine ictum est. Primo autem consulatu ei augurium capienti, duodecim se vultures, ut Romulo, ostenderunt: & immolanti omnium victimarum jocinora replicata intrinsecùs ab ima fibra paruerunt: nemine peritorum aliter conjectante, quàm lata per hæc & magna portendi.

Nummumque argenteum notâ fideris Capricorni. Mirari fatis nequeo, Suetonium de argenteo solùm mentionem fecisse, cùm ejusdem typi suppetant & aurei & ærei. Incuriâ ne id fecerit, an inscitiâ, nescio. Occurrerunt certè frequentes ex omni metallo adedò, ut Suetonium, ab illis temporibus non adedò remotum, id latuisse, vix adducor ut credam, Eorum hæc sunt exempla.

96. Quin & bellorum omnium eventus ante præsenſit. Contractis ad Bononiam Triumvirorum copiis, aquila tentorio ejus ſuperſedens, duos corvos hinc & inde infeſtantes afflixit, & ad terram dedit: notante omni exercitu, futuram quandoque inter Collegas diſcordiam talem, qualis ſecuta eſt, ac exitum præſagiente. In Philippis, Theſſalus quidam de futura victoria nuntiavit, auctore D. Cæſare, cujus ſibi ſpecies itinere avio occuriſſet. Circa Peruſiam ſacrificio non litante, cum augeri hoſtias imperaſſet: ac ſubitâ eruptione hoſtes omnem rei divinæ apparatus abſtuliffent: conſtitit inter haruſpices, quæ periculofa & adverſa ſacrificanti denuntiata eſſent, cuncta in illos recuſata qui exta haberent. Neque aliter evenit. Pridie quàm Sicilienſem pugnam claſſe committeret, deambulanti in littore, picis è mari exſiluit, & ad pedes jacuit. Apud Actium deſcendenti in aciem, aſellus cum aſinario occurrit: *Eutychns*, homini: beſtiæ, *Nicon*, erat nomen. Utriuſque ſimulacrum æneum victor poſuit in templo, in quod caſtrorum ſuorum locum vertit.

97. Mors quoque ejus, de qua dehinc dicam, divinitasque poſt mortem, evidentiffimis oſtentis præcognita eſt. Cum luſtrum in campo Martio magnâ populi frequentiâ conderet, aquila eum ſæpius circumvolavit: tranſgreſſaque in vicinam ædem, ſuper nomen Agrippæ, ad primam litteram ſedit: quo animadverſo, vota, quæ in proximum luſtrum ſuſcipi mos eſt, collegam ſuum Tiberium nuncupare juſſit. Nam ſe, quamquam conſcriptis paratisque jam tabulis,

negavit suscepturum quæ non esset soluturus. Sub idem tempus ictu fulminis ex inscriptione statuæ ejus prima nominis littera effluxit. Responsum est, centum solos dies posthac victurum, quem numerum C littera notaret: futurumque ut inter deos referretur, quòd ÆSAR, id est, reliqua pars à Cæsaris nomine, Etruscâ linguâ Deus vocaretur. Tiberium igitur in Illyricum dimissurus, & Beneventum usque profecturus, cùm interpellatores aliis atque aliis causis in jure dicendo detinerent, exclamavit, (quod & ipsum mox inter omina relatam est,) *Non si omnia morarentur amplius se posthac Romæ futurum.* Atque itinere inchoato, Asturam perrexit: & inde, præter consuetudinem, de nocte ad occasionem auræ euectus est.

98. Causam valetudinis contraxit ex profluvio alvi. Tunc Campaniæ ora, proximisque insulis circuitis, Caprearum quoque secessui quadriduum impendit: remississimo ad otium & ad omnem comitatem animo. Fortè Puteolanum sinum prætervehenti, vectores nautæque de navi Alexandrinâ, quæ tantum quòd appulerat, candidati, coronatique, & thura libantes, fausta omina & eximias laudes congesserant: *Per illum se vivere: per illum navigare: libertate atque fortunis per illum frui.* Quare admodum exhilaratus, quadragenos aureos comitibus divisit: jusque jurandum & cautionem exegit à singulis, non aliò datam summam, quàm in emptionem Alexandrinarum mercium absumpturos. Sed & cæteros continuo dies, inter varia munuscula,

togas insuper ac pallia distribuit : lege propositâ , ut Romani græco , Græci romano habitu & sermone uterentur. Spectavit assiduè & exercentes ephebos, quorum aliqua adhuc copia ex vetere instituto Capreis erat. Iisdem etiam epulum in conspectu suo præbuit, permiscâ, imo exactâ jocandi licentiâ, diripiendique pomorum & obsoniorum, rerûmque missilium. Nullo denique genere hilaritatis abstinuit : Vicinam Capreis insulam * ἀπεργόπολιν appellabat, à desidia secedentium illuc è comitatu suo. Sed ex dilectis unum Masgabam nomine, quasi conditorem insulæ, * κηισω vocare consueverat : hujus Masgabæ, ante annum defuncti, tumulum cùm ex triclinio animadvertisset magnâ turbâ multisque luminibus frequentari, versum compositum ex tempore clarè pronuntiavit :

* Κτισθ' ἐστὶ τῆμερον εἰσορῶν πρῶμενον.

Conversusque ad Thrasyllum Tiberii comitem, contra accumbantem, & ignarum rei, interrogavit *cujusnam* poëta putaret esse? quo hæsitante, subjecit alium :

* Ὅρθῃς φάεσι Μασγάβαν τιμώμενον;

De hoc quoque consuluit : cùm ille nihil aliud responderet, quam *cujuscumque essent, optimos esse* : cachinnum sustulit, atque in jocos effusus est. Mox Neapolim trajecit, quamquam & tum infirmis intestinis morbo variante : tamen & quinquennale certamen gymnicum honori suo institutum perspectavit : & cum

Urbem nihil agentium.
Conditorem.

Conditoris tumulum conspicio ardentem.
Viden' facibus honoratum Masgabam.

Tiberio ad destinatum locum contendit. Sed in redeundo aggravatâ valetudine, tandem Nolæ succubuit: revocatúmque ex itinere Tiberium, diu secreto sermone detinuit, neque post ulli majori negotio animum accommodavit.

99. Supremo die idemtidem exquirens, an jam de se tumultus foris esset, petito speculo, capillum sibi comi, ac malas labentes corrigi præcepit. Et amicos admissos percunctatus, *Ecquid iis videretur mimum vita commodè transgisse*, adjecit & clausulam:

* Δότε κρότον καὶ πάντες ὑμεῖς μετὰ χαρῆς κλυθήσατε.

Omnibus deinde dimissis, dum advenientes ab Urbe de Drusi filiâ ægrâ interrogabat, repentè in osculis Livix, & in hac voce defecit: *Livia nostri conjugii memor vive, ac vale*: fortitus exitum facilem, & qualem semper optaverat. Nam ferè quoties audisset, cito ac nullo cruciatu defunctum quempiam, sibi & suis * ὁθινασίαν similem (hoc enim & verbo uti solebat) precabatur. Unum omnino ante efflatam animam signum alienatæ mentis ostendit, quòd subito pavefactus, à quadraginta se juvenibus abripi questus est. Id quoque magis præfagium quàm mentis diminutio fuit: siquidem totidem milites prætoriani extulerunt eum in publicum.

100. Obiit in cubiculo eodem quo pater Octavius: duobus Sextis, Pompejo & Appulejo Co s s. XIV. Kal. Septembris, horâ dièi nonâ, septuagesimo & sexto ætatis anno, diebus quinque & triginta minus. Corpus

Edite strepitum, vosque omnes cum gaudio
appiaudite. Facilem obitum.

Decuriones municipiorum & coloniarum à Nola Bovillas usque deportarunt: noctibus, propter anni tempus, cum interdiu in basilica cujusque oppidi, vel in ædium sacrarum maxima reponeretur. A Bovillis equester ordo suscepit, Urbique intulit, atque in vestibulo domus collocavit. Senatus & in funere ornando, & in memoria honoranda, eo studio certatim progressus est, ut inter alia complura censuerint quidam funus triumphali portâ ducendum, præcedente Victoriâ, quæ est in Curia, canentibus nænam Principum liberis utriusque sexus. Alii exsequiarum die ponendos anulos aureos, ferreosque fumendos: nonnulli legenda ossa per Sacerdotes summorum collegiorum. Fuit & qui suaderet appellationem mensis Augusti in Septembrem transferendam: quòd hoc genitus Augustus, illo defunctus esset. Alius, ut omne tempus à primo die natali ad exitum ejus, sæculum Augustum appellaretur, & ita in fastos referretur. Verùm adhibito honoribus modo, bifariam laudatus est: pro æde D. Julii à Tiberio: & pro Rostris subveteribus, à Druso Tiberii filio, ac senatorum humeris delatus in Campum, crematusque. Nec defuit vir prætorius qui se effigiem cremati euntem in cœlum vidisse jurasset. Reliquas legerunt primores equestris ordinis, tunicati, & discincti, pedibusque nudis, ac in Mausoleo condiderunt. Id opus inter Flaminiam viam, ripamque Tiberis, sextu suo consulatu exstruxerat: circumjectasque silvas & ambulationes in usum populi tunc jam publicarat.

101. Testamentum, L. Planco, C. Silio, Coss. III. Nonas Aprilis, ante annum & quatuor menses quàm decederet, factum ab eo, ac duobus codicibus, partim ipsius, partim libertorum Polybii & Hilarionis manu scriptum, depositumque apud se, virgines Vestales cum tribus signatis æquè voluminibus protulerunt. Quæ omnia in senatu aperta atque recitata sunt. Heredes instituit primos, Tiberium ex parte dimidia, & sextante, Liviam ex parte tertia, quos & ferre nomen suum iussit: secundus Drusum Tiberii filium ex triente, & ex partibus reliquis Germanicum, liberósque ejus tres sexus virilis: tertio gradu, propinquos amicósque complures. Legavit Populo Romano quadringenties, tribubus tricies quinquies H S. Prætorianis militibus singula millia nummorum, cohortibus urbanis quingenos: legionariis trecentos nummos: quam summam repræsentari iussit: nam & confiscatam semper repositamq; habuerat. Reliqua legata variè dedit: produxitque quædam ad vicena sestertia: quibus solvendis annum diem finiit excusatâ rei familiaris mediocritate: nec plus perventurum ad heredes suos, quàm millies & quingenties, professus: quamvis viginti proximis annis quaterdecies millies ex testamentis amicorum percepisset: quod pænè omne cum duobus paternis patrimoniis, cæterisque hereditatibus in Rempublicam absumpsisset. Julias, filiam neptemque, si quid his accidisset, vetuit sepulchro suo inferri. De tribus voluminibus, uno, mandata de funere suo complexus est: altero, indicem rerum à se gestarum: quem vellet incidi in æneis tabulis,

quæ ante Mausoleum statuerentur : tertio, breuiarium totius imperii, quantum militum sub signis ubique esset, quantum pecuniæ in ærario & fiscis, & vectigaliorum residuis. Adjecit & libertorum fervorúmque nomina, à quibus ratio exigi posset.

CONSECRATIONEM Augusti præter Autorem nostrum plures alii referunt, inter quos, Dio *lib. 56.* ejus cærimonias prolixè scribit. Eamdem celebrant antiqui lapides à Grutero, *p. 228.* commemorati, quibus frequenter inscriptum est, DIVO AVGVSTO SACRVM. At nihil illustrius relictum est tot nummis ex omni metallo : Vulgatis æreis mediocribus, aureisque in aliud tempus rejectis, argenteos hic tradam neque illos temporibus CONSECRATIONIS æufos, sed ab aliquo Imperatore restitutos, cujus nullæ scriptæ sunt notæ :

Gallienum fecisse verisimile est, cùm & eodem metallo, argento scilicet æri permixto cusi sint, quàm ipsius Gallieni nummi, quod *Billon* Gallidicunt. Plurimorum deinde Imperatorum Rom. CONSECRATIONES nummis pariter impressas vidimus, aquilâ semper vel arâ designatas : quales suppetunt in musæo nostro, Vespasiani, Titi, Nervæ, Trajani, Hadriani, Antonini Pij, M. Aurelii, Commodi, atque Severi ; Non est dubium & alios exstare, quos vidisse non contigit : mutato Imperat. nomine, omnes hifce similes sunt.

